

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

ΑΘΗΝΑΙ

1936—37

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΘΡΑΚΙΚΕΣ ΗΘΟΓΡΑΦΙΕΣ :

Μέρη τέσσαρα. (Α', Β', Γ', Δ') (Έκδοση Σιδέρη)

ΤΟΥΡΚΕΜΕΝΗ :

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗ-
ΜΑΤΑ (Έκδοση Δημητράκου)

«Πιότò κομμάτι ζωής, χωρίς κανένα στόλισμα παραμυθιοῦ
χωρίς κανένα μυστήριο ποιητικό ἢ θάμα θρύλλου»

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΣΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ Κ. Π. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Συχνά παρατηρείται πολλοί εκπρόσωποι τῆς ἰδίας γενεᾶς νὰ ἐκδηλώνουν, ἂν καὶ ἐργαζόμενος ὁ καθένας χωριστά, τὰ ἴδια πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα. Ἄλλοτε πάλι βλέπουμε—φαινόμενο παράλληλο καὶ μελετημένο ἀπὸ καιρὸ—διαφόρους σοφοὺς νὰ καταλήγουν ξεχωριστὰ ὁ καθένας, ταυτοχρόνως στὶς ἴδιες ἀνακαλύψεις, ἀκόμη καὶ στὶς ἴδιες ἐφευρέσεις. Τέλος εἶναι σ' ὅλους γνωστὸ αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε τάσεις, ρεύματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πάντα ἓνα τὸ ἰσχυρότερο ἢ τὸ ποὺ ἐκδηλοῦν χαρακτηρίζει ἐκάστοτε τὴν κάθε ἐποχὴ ξεχωρίζοντάς τὴν ἀπὸ τὴν προηγούμενὴ καὶ τὴν ἐπομένη. Μάλιστα ὁ Ἀλβέρτος Τιμπωντέ ἀπὸ τέτοιες παρατηρήσεις ὀρμώμενος, εἶχε καταλήξει στὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ καλύτερο πλαίσιο γιὰ τὴ διατύπωση τῆς πνευματικῆς ἱστορίας ἐνὸς τόπου εἶναι ὁ χωρισμὸς κατὰ γενεάς, καθ' ὁμάδες, δηλαδὴ, διανοουμένων, οἱ ὁποῖοι ταυτοχρόνως περιέχουν ἐκδηλούμενοι ἐκφράζουν ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του τὶς ἴδιες ἀνησυχίες, τὰ ἴδια ἐνδιαφέροντα, τὰ ἴδια προβλήματα.

Οἱ κοινὲς ὅμως αὐτὲς πνευματικὲς ἀπασχολήσεις δὲν ἐμφανίζονται πάντα μὲ μία καὶ τὴν ἴδια πορεία, ἀλλὰ κάποτε παίρνουν πολλὰ διαφορετικὸς δρόμους γιὰ νὰ ἐκδηλωθοῦν συχνὰ ἢ λογοτεχνία καὶ ἢ ἐπιστήμη κατευθύνονται, ἂν καὶ σὲ πολλὰ διαφορετικὰ ἐπίπεδα ἀπὸ τὶς ἴδιες προϋποθέσεις, ἀπὸ παρόμοια δεδομένα. Ἔτσι ἡ ἀνάπτυξη τῆς γαλλικῆς ἱστοριογραφίας γύρω στὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνος συμπίπτει μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν μεγάλων μυθιστορηματικῶν συνθέσεων, ποὺ χαρακτηρίζουν μίαν ἀπὸ τὶς πλευρὰς τοῦ γαλλικοῦ μυθιστορήματος. Ὁ ὕλισμὸς τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ ἰδίου αἰῶνος ἐβρῆκε τὴν λογοτεχνικὴν του ἔκφραση στὸν ρεαλισμὸ. Στὸν τρόπο μας πολλὲς ἐνάντιες περιστάσεις ἐμπόδισαν τὴν φυσιολογικὴν γέ-

νεση καὶ ἀνάπτυξη τῶν πνευματικῶν προβλημάτων. Τὰ περισσότερα προβλήματα μᾶς ἤρθαν ἔτοιμα ἀπ' ἔξω, χωρὶς νὰ ἀνταποκρίνονται σὲ βαθύτερες ἀνάγκες τοῦ τόπου καὶ γιὰ τοῦτο ἔμειναν ξένα ἀπὸ τὴν ὁποιαδήποτε πνευματικὴ μας κίνηση καὶ ἐμαράζωσαν τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο. Μερικὰ ζητήματα τὰ ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια τῆς πνευματικῆς ζωῆς μὰ βαθεῖα ἐσωτερικὴ παρόρμηση, ἕνα αἶσθημα, πὸν στὸ ἐπίπεδο τῆς ὕλικῆς ζωῆς μόνο μὲ τὴν πείνα καὶ μὲ τὴν δίψα θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ παρομοιάσει.

Ἀπὸ μὰ τέτοια ἀνάγκη γεννήθηκε ἡ λαογραφία στὴν Ἑλλάδα. Ὁ Νικόλαος Πολίτης ὑπῆρξε ὁ μεγαλοφυῆς δέκτης, ὁ ὁποῖος πρῶτος συνειδητοποίησε τὴν ἀνάγκη αὐτή, καὶ σὲ διάστημα λίγων ἐτῶν τὴν ἔφερε στὸ ἐπίπεδο μᾶς ἀριτίας καὶ ὀργανωμένης ἐπιστήμης μὲ τοὺς νόμους καὶ τὶς μεθόδους της. Ἀλλὰ ταυτόχρονα, σὲ ἕνα ἄλλο ἐπίπεδο, ἕνα ἄλλος μεγαλοφυῆς δέκτης, συνελάμβανε τὸ διάχυτο αἶσθημα τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς, καὶ μὲ τὴν ἴδια γρηγοράδα, μὲ τὴν ἴδια ἀσφάλεια, ὕψωσε τὴν ἠθογραφία στὴν τελειότητα τῆς τέχνης. Σύγχρονος τοῦ Νικολάου Πολίτη, ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης — λίγους μῆνες μεγαλύτερός του — μᾶς ἔδινε τὴν καλλιτεχνικὴ σύνθεση τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς σὲ μὰ σειρά ἀνεγράδιαστες εἰκόνες, τὴν ὥρα πὸν μὲ αὐστηρὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα ὁ Πολίτης μᾶς ἔδινε τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀναλύσεώς της. Καὶ στοὺς δύο μὰ κοινὴ ἀνάγκη, μὰ κοινὴ συνείδηση ἐδέσποζε : ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν ζωντανὴν πραγματικότητα, ἐνῶ τριγύρω της ἔσκαζαν οἱ πολύχρωμες σαπουνόφουσκες τοῦ καθαρευουσιάνικου πνεύματος στὴν ἱστορία, στὴν ἀρχαιολογία κτλ. ἡ συνείδηση πὸς μόνο σαφῆς γνώσις τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς, τῆς ιδιοτυπίας της, μποροῦσε νὰ μᾶς δώσει ἕναν πολιτισμὸ βιώσιμο. Ἄς μὴν ξεχνοῦμε ἀκόμη πὸς τὴν ἴδια χρονιά μὲ τὸν Παπαδιαμάντη ἐγεννιόταν καὶ ὁ Σπυρίδων Λάμπρος, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν συστηματικὴ ἔρευνα τοῦ μεσαιωνικοῦ ἐλληνισμοῦ, μᾶς ἔδωσε τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ γνώση αὐτήν.

*
* *

Δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ θέση γιὰ νὰ ἐξετάσουμε εἴτε τὸ γενικώτερο πρόβλημα τῶν συμπτώσεων, τὸ ὁποῖον ἔθιξα στὴν ἀρχὴ τοῦ προ-

λόγου μου, οὔτε τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν τῆς ταυτοχρόνου ἀντίσεως τῆς λαογραφίας καὶ τῆς ἠθογραφίας στὴν Ἑλλάδα. Ἐδῶ μᾶς ἀρκεῖ ἢ διαπίστωση τοῦ φαινομένου μᾶς ἀρκεῖ κυτάρωντας ἀπὸ πῶς κοντὰ νὰ βεβαιωθοῦμε ὅτι μία καὶ ἐνιαία εἶναι ἡ πηγὴ ποὺ ποτίζει τὰ δύο λουλούδια. Ὁ λαογράφος καταγράφει τὸ ἔθιμο ἐνὸς τόπου, στατικά, ἂν μπορῶ νὰ πῶ ὁ ἠθογράφος τὸ περιγράφει, μᾶς τὸ δίνει μέσα στὴν κίνησή του, στὸ ρυθμὸ του, δεμένο μὲ τὴν ὑπόλοιπὴ ζωὴ τοῦ τόπου. Ὁ λαογράφος συλλέγει τὰ παραγούδια, ὁ ἠθογράφος τὰ σκορπᾶ μέσα στὸ ἔργο του, θὰ μᾶς τὰ δείξει ἄλλοτε νὰ γενιοῦνται, ἄλλοτε νὰ συνδέωνται μὲ μιὰ γιορτῆ, μὲ ἓνα παιχνίδι, μὲ μιὰ ἐργασία. Ἡ λαογραφία μᾶς δίνει ἀτόφια τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἢ ἠθογραφία τοποθετεῖ μέσα στὸ ζωντανό, φυσικό τους πλαίσιο. Ἡ στοχαστικὴ παρατήρηση τῆς λαϊκῆς ζωῆς βρῖσκειται στὴ ρίζα καὶ τῶν δύο ἢ μία συμπληρώνει καὶ φωτίζει τὴν ἄλλη.

Ἔτσι, φαίνεται ἐπόμενο, ὅταν ὁ λαογράφος ἢ ὁ συλλέκτης λαογραφικοῦ ὕλικου βρεθῆ νὰ εἶναι καὶ λογοτέχνης, νὰ θελήσει παραλληλεῖ μὲ τὸ λαογραφικὸ τοῦ ἔργο, νὰ ἠθογραφήσει τὸν τόπο ποὺ λαογραφεῖ. Μέσα στὴν ἠθογραφία του θὰ βάλει τὸν πλοῦτο τοῦ ὕλικου ποὺ ἐμάζεψε, ἀρμονισμένο σὲ ζωντανὲς ἐνότητες, ἀλλὰ, ἀκόμη δίπλα σ' αὐτὸν θὰ βάλει τὶς ἀγαπηθεῖς του, ὅ,τι ἀγάπησε κι' ὅ,τι τὸν συνεκίνησε ἀπὸ τὸν τόπο ποὺ ἠθογραφεῖ, καὶ ποὺ συνήθως εἶναι ὁ τόπος ὁ δικός του. θὰ βάλει τὸ στοιχεῖο ἐκεῖνο τοῦ ὑποκειμένου, ποὺ ἢ ἐπιτήμη τὸ φοβᾶται καὶ τὸ ἀποδιώχνει, μὰ ποὺ ἢ τέχνη τὸ ἀποζητεῖ, γιὰ αὐτὸ ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τῆς μαζι καὶ τὸν προσορισμὸ τῆς. Ἐκεῖνο ποὺ ἦταν ἀπλῶς ἐπιστημονικὸ δοκουμένο, γίνεται δοκουμένο στὴ δευτέρῃ δύναμη, δοκουμένο ὄχι μόνο πραγμάτων καὶ περιστατικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιδράσεων ποὺ τὰ πράγματα αὐτὰ καὶ τὰ περιστατικὰ γεννοῦσαν στὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, στὴν ψυχὴ τοῦ συγγραφέως. Εἶναι λάθος μας, ἄλλωστε γιὰ ὅ,τι ἀφορᾶ στὶς ἐπιστῆμες ποὺ ἀγγίζουν τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, νὰ θαροῦμε ὅτι γνωρίζουμε τὰ πράγματα, ὅταν δὲν γνωρίζουμε τὶς ἀντιδράσεις, ποὺ προκαλοῦν τὰ πράγματα στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Τότε μόνο ἀρτιώνονται οἱ τέτοιες γνώσεις μας καὶ γίνονται ὕλικὸ ζωῆς, ὅταν ἀφομοιώνονται μὲ τὸν ψυχικὸ βίον καὶ παίρνουν τὶς μορ-

φές τῶν θεμελιαδῶν ἐκδηλώσεών του γιά τοῦτο λέω πῶς ἡ ἠθογραφία συμπληρώνει καί φωτίζει τήν λαογραφία, γιά τοῦτο νομίζω τήν μία ἀναπόσπαστο συμπλήρωμα τῆς ἄλλης (ἀπό κάποιες πλευρές πού ἐξετάζω ἐδῶ).

Ὁ κ. Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου τοῦ ὁποῖου ἔχω τήν τιμή νά προλογίζω ἐδῶ μιά πολλοστή συλλογή ἠθογραφιῶν, εἶταν, θά ἔλεγα, γεννημένος γιά νά ἐνώσει σ' ἕναν τέλειο κύκλο τὸ ὕλικό τῆς ἐπιστήμης μὲ τὴ μορφή τῆς τέχνης. Φιλόλογος, συλλέκτης συστηματικὸς λαογραφικοῦ ὕλικου, ἐγεννήθηκε καί ἔζησε τὰ πρῶτα του χρόνια στίς Σαράντα Ἐκκλησιές, μέσα σὲ μιά τυπικὴ ἑλληνικὴ οἰκογένεια, γιὸς παπᾶ, ἀναπνέοντας τὰ ἥθη καί τίς παραδόσεις τῆς παλαιστάτης ἐκείνης ἑλληνικῆς πολιτείας. Ἀγάπησε τὸν τόπο του, ἀγάπησε τὸ σπίτι του, ἔζησε ἐντατικὰ τὰ παιχνίδια καί τίς ἐννοίες τῆς πρώτης του ἡλικίας· τίς ἀναμνήσεις αὐτῶν ὄλων, τήν ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ, τήν ζωὴ τῆς τουρκοκρατουμένης πόλεως, τίς συνήθειές τους, τὰ ἔθιμά τους, τοὺς τύπους της, μᾶς τὰ ξαναδίνει μὲ τὴ λαχτάρα τῆς ἀναμνήσεως, μὲ τὴ ζωντάνια τῆς τέχνης. Ἡ ἀναπλαστικὴ του ἰκανότης εἶναι πραγματικὴ καί μεγάλη· ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον διαγράφει τοὺς ἥρωας τῶν διηγημάτων του εἶναι τέτοιος, ὥστε ὅταν μᾶς φορᾶ τὰ διαβάσεις, δύσκολα ξεχνᾶς τὸν δάσκαλο τὸν Πατρικόπουλο, τὸν Παπαχριστόλοδο, τὴν παπαδιά, τὴν πόταπη καί τὰ ἄλλα μέλη τῆς μικρῆς τους κοινωνίας. Ἡ ἀσφάλεια τῆς περιγραφῆς, ἡ ζωντάνια τοῦ διαλόγου, ἡ λεπτὴ θυμοσοφία τοῦ συγγραφέως, ἀποτελοῦν, ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς μορφῆς τὰ κυριώτερα, κατὰ τὴ γνώμη μου, θέλητρα τῆς ἀφθόνου ἠθογραφικῆς του παραγωγῆς.

Ἀλλὰ περισσότερο παρὰ στὰ ἐκδηλα λογοτεχνικά του χαρίσματα, θά ἤθελα νά ἐκταθῶ ἐδῶ, σύμφωνα πιστεύω καί μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἰδίου, στὰ τεκμήρια τὰ ὁποῖα προσφέρει μὲ τὰ διηγήματά του, ἐνὸς ἰδιούτερου τοπικοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνήκει πλέον στήν ἱστορία. Στὰ χρόνια τὰ ὁποῖα μᾶς περιγράφει, οἱ πολιτεῖες ὅλες τῆς ἀνατολῆς, μὲ τὰ ὑποτυπώδη μέσα τῆς συγκοινωνίας πού διέθεταν, ζούσαν ἢ κάθε μιά τὴ δική της ζωὴ, στηριγμένη σὲ παράδοση αἰῶνων ὁ κ. Παπαχριστοδούλου πολὺ διακριτικά, χωρὶς νά ἐκφεύγει

ἀπὸ τὰ πλαίσια τοῦ διηγήματος, μᾶς δίνει τὰ ιδιότυπα ἤθη τῆς πατρίδος του, ξεχωρίζοντάς τα, διὰ τοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία, ἀπὸ τὰ ἤθη ἄλλων τόπων κοντινῶν ἢ μακρυνμένων. Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα γίνεται ἡ ἀπόδοση τῶν ιδιωματικῶν στοιχείων τῆς γλώσσας τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Ἐξ ἄλλου, οἱ παραδόσεις ὅπως καὶ ἡ γλώσσα ἀκολουθοῦν στὴ διαδρομὴ τους ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς, τὶς ἐμπορικὰς ἀρτηρίες, τὰ συγκοινωνιακὰ δίκτυα μέσα στὰ διηγήματα τοῦ κ. Π. Παπαχριστοδούλου βρίσκουμε καὶ στοιχεῖα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ὅχι πιά τὶς διαφορὰς ἀλλὰ τὶς ὁμοιότητες ἀνάμεσα σὲ τόπους συνδεδεμένους ἀπὸ κάποιο λόγο μεταξὺ τους : συγκοινωνία, ἐπιμιξίες, μετακινήσεις πληθυσμῶν. Τέλος, ὑπάρχει σὲ κάθε λαὸ, σὲ κάθε ομάδα λαῶν ἓνα κοινὸ ὑπόστρωμα σοφίας καὶ παραδόσεων, χρωματισμένο ἐκάστοτε ἀπὸ τὶς συνθήκες τοῦ τόπου ὅπου τὸ συλλέγουμε καὶ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτά, τῆς συγκοινωνικῆς λαογραφίας, ὃ συγγραφεὺς μᾶς δίνει κάποιο ὕψος, πολὺτιμο πάντως, γιὰ ἀντιλεῖται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν πηγὴ του.

Ἔτσι συμπληρώνεται ὁ ἠθογραφικὸς κύκλος τῆς ζωῆς τῆς ἀκμαίας ἐκείνης ἑλληνικῆς κοινοπόλεως. Ἦταν ὠραία καὶ πλήρης ἡ ζωὴ ἡ ἑλληνικὴ στὰ τέλη τῆς περασμένης ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἄς ἦταν σηματοδεμένη ἀπὸ τὰ βάσανα τῆς σκλαβιάς. Ἰσα-ἴσα μάλιστα ἡ πρὸ ἔντονη ἐντύπωση ποὺ μᾶς δίνουν οἱ ἀνὰ χεῖρας ἠθογραφίες ὅσο καὶ τὰ ἱστορικὰ δοκουμενὰ καὶ οἱ ἀναμνήσεις ποὺ σώζονται ἀπὸ τὴν Θράκη, τὴν Ἠπειρο, τὸν Πόντο, εἶναι πὼς Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι ἐξοῦσαν ἀδελφικὰ χωρὶς τὸ πνεῦμα τῆς φυλετικῆς ἐχθρότητος ποὺ ἀνεπτύσσετο σὲ στιγμὲς κρίσεως, καὶ τοῦτο ὅχι πάντα. Ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ εἶχε περίπου τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν περισσοτέρων τουρκοκρατουμένων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν μὲ κάποιαν ἴσως μεγαλύτερη ἐλευθεριότητα, τὴν ὁποία θὰ μπορούσαμε ἐνδεχομένως ν' ἀποδώσουμε στὴν σχετικὴ γεινίαση μὲ τὴν Κωνσταντινούπολη. Τὸ ἐνδιαφέρον μου ἰδίως ἐκίνησαν οἱ ὄροι τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, οἱ πρωτότυπες καὶ τόσο ἀνθρώπινες σχέσεις ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν, τὰ ταξίδια τῶν κεραμηδάρηδων, τῶν ἐμπόρων, κλπ. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς θεσμοὺς αὐτοὺς, ἄλλωστε, ἐξακολούθουν νὰ παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον ὅχι πιά μόνο γιὰ τὸν ἐπιστήμονα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν πολιτικόν.

Ὁ κ. Π. Παπαχριστοδούλου εἶχε τὴν εὐτυχή ἔμπνευση νὰ συνοδεύσει τὸ κείμενό του μὲ μερικὲς εἰκόνες οἱ ὁποῖες συμπληρώνουν τὴν ἰδέα τῶν τόπων καὶ τῶν ἐθίμων πὸν μᾶς περιγράφει Ἡ σκέψη του, εἶναι νομίζω, πολὺ καλὴ καὶ θὰ ἦταν εὐχῆς ἔργο ἂν βρισκόταν ὁ ἄνθρωπος πὸν θὰ συστηματοποιῶσε μὰ προσπάθεια πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση : ἡ ἴδρση ἐνὸς εἰκονογραφικοῦ ἀρχείου πὸν θὰ συνεκέντρωνε φωτογραφίες καὶ ἄλλα εἰκονογραφικὰ δοκουμενὰ θὰ συνεπλήρωνε κατὰ τρόπον ἀπαραίτητο τὸν κύκλο τῶν ἐλληνικῶν λαογραφικῶν ἐρευνῶν. Σκέπτομαι τώρα τὸ Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο πὸν εὐρῆκε τὴν ψυχὴν του στὴν κ. Μ. Μερλιέ κάτω ἀνάλογο θὰ ἔπρεπε νὰ γίνε μὲ τὸ «εἰκονογραφικὸ ἀρχεῖο» καὶ γὰ ἀφορμὲς ἀνάλογες, οἱ ὁποῖες ἐπέιγουν : ὕστερα ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἱστορία, ὁ ἐλληνισμὸς ἄλλαξε γὰ πρώτη φορὰ γεωγραφικὴ ὄψη μὲ τὴν μικροασιατικὴ καταστροφή καὶ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν. Ἡ καταστροφὴ αὐτὴ μετέβαλε καὶ τὴν λαογραφικὴ σύνθεση τοῦ ἐλληνισμοῦ : ἐπαρχίες μὲ ἰδιαιτέρο πολιτισμὸ χάθηκαν, οἱ κάτοικοί τους σκορπίσθηκαν σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐσημάτισαν νησιδὲς τόσο μικρὲς, ὥστε γλήγορα κινδυνεύουν νὰ χάσουν τὰ περισσότερα τουλάχιστον χαρακτηριστικά τους, ἐνδυμασίες, σκευὴ, ἐσωτερικὴ διακόσμηση κλπ. Ὅλα αὐτὰ θὰ ξεχασθοῦν, θὰ χαθοῦν, γὰ μᾶς ἂν δὲν ληφθῆ μὰ ἐγκαιρὴ μέριμνα γὰ τὴν περισυλλογὴ τους μεμονωμένους σχετικὲς προσπάθειες, ξέρω πὸς ἔχουν γίνε ὡς τὰ τώρα, ἀλλὰ θὰ ἦταν καιρὸς ἐπὶ τέλους νὰ συστηματοποιηθοῦν.

Γιατὶ ἀνῆκόν πλέον στὸν κόσμον τῆς ἱστορίας. Εἶναι περιττὸ νὰ σχολιάζει κανεὶς τέτοια πράγματα ἢ νὰ θρηνεῖ πάνω στὰ εἰρήπια τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἔστω καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ οἰοδήποτε πνεῦμα ἐθνικισμοῦ. Ὅμως κάθε πὸν τὰ σκέπτομαι ξαφνίζομαι καὶ χρειάζεται ὅλη ἡ θέλησή μου γὰ νὰ μπορέσω νὰ τὰ ἰδῶ ὅπως εἶναι. Ἡ Θράκη, ἡ Μικρὰ Ἀσία, ὁ Πόντος, ἀνεξάντλητες πηγές, ἐνὸς ἐλληνισμοῦ συνεχῶς ἀνανεουμένου, ἐστειρέυσαν πλέον γὰ τὴν ἱστορία μας! Ἄλλοι πηγαίνουν σήμερον πρὸς τοὺς μεγάλους ἐκείνους τόπους ἀναζητῶντας τοὺς τύπους τῶν πατέρων τους, λίγους ἄνθρωπος τῆς στυμμένης ἐστίας πὸν ἐφώτισε τὰ πρῶτα τους νῆατα. Κι ἐμεῖς ὁμως, ὅσοι ἐρχόμαστε ἀπὸ τὴν Παλιὰ Ἑλλάδα (πὸν ἦταν, ἀλήθεια, ἡ τε-

λευταία μέσα στους χρόνους τῆς ἱστορίας), κι ἐμεῖς ἀκόμη, μὲ τὴν ἴδια ψυχὴ πορευόμαστε πρὸς τὰ ἐκεῖ: ἀρχαῖα κέντρα ζωῆς τοῦ ἐλλητισμοῦ στὸν ὁποῖον προσέφεραν κάποτε τὴν θρησκεία του καὶ τὴν φιλοσοφία του, σ' ἐκεῖνα ἀναζητοῦμε τοὺς μακρυνούς μας προγόνους. Καὶ εἶμαι ἰδιαίτερος εὐτυχής, πὺν τὸ δυσπρόστατο ἔργο τοῦ κ. Π. Παπαχριστοδοῦλου, μοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία μαζὶ μὲ τὴν ἐκτίμησή μου πρὸς αὐτὸ νὰ ἐκφράσω καὶ τὴν ἀγάπη μου πρὸς τὸν τόπο πὺν τὸ ἐνέπνευσε.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ
 1937
 ΠΑΥΛ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Ὅπως ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ κ. Κ. Θ. Δημαρᾶς, προλογίζων τὸ βιβλίον τοῦ κ. Παπαχριστοδοῦλου, τὰ ἠθογραφικὰ αὐτὰ διηγήματα ἐκφεύγουν κατὰ πολὺ τῶν ὀρίων πὺν τάσσει ἡ μορφή παρομοίου λογοτεχνικοῦ εἴδους. Ἀδιάφορον ποῖαν ἰδέαν ἔχει κανεὶς διὰ τὸ ἠθογραφικὸν διήγημα, δὲν ἠμπορεῖ παρὰ νὰ παραδεχθῆ πὺς ὅταν ὁ γράφων ἔχη τὴν τέχνην καὶ τὴν παρατηρητικότητα συμπαραστάτας, ἀποκτᾷ τούτο μίαν ἄλλην ἀξίαν, διότι ζωντανεῖται αὐτὴν τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ.

Ὁ κ. Παπαχριστοδοῦλου ἀντὶ νὰ μᾶς δώσῃ μίαν σειρὰν μελετῶν διὰ τὴν λαογραφίαν τῆς Ἀνατολικῆς Θεσσαλίας, τῆς πατριῆς γῆς— τοῦ βορειοῦ καὶ βορειοανατολικοῦ τόπου— μᾶς δίνει μίαν σειρὰν ἠθογραφιῶν μέσα ἀπὸ τὰς ὁποῖα ξεχύνεται ὁ πόνος διὰ τὴν σκλαβωμένην πατρίδα καὶ ζωγραφίζεται ἡ ζωὴ πῶν ἀπλῶν ἐκείνων ἀνθρώπων πὺν ἦσαν δεμένοι ἀπὸ χιλιετηρίδων μὲ τὴν γῆν ταν καὶ τὸν ἐθνισμόν των.

Κάτι ἀνάλογον ἔκαμαν πολλοὶ παλαιότεροι λόγιοι. Ἐπαιρναν μίαν ὑπόθεσιν καὶ μᾶς περιέγραφον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς τοποῦς καὶ ἐθίμου. Τότε δὲν ὑπῆρχαν αἱ κοσμοπολιτικαὶ ἐκδηλώσεις πὺν πλαισιώνουν σήμερον κάθε βιβλίον ταξιδιωτικῶν ἢ ἄλλων ἐντυπώσεων καὶ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη ὁ τρόπος νὰ μὴ κουράζεται ὁ ἀναγνώστης.

Ὁ κ. Παπαχριστοδοῦλου γράφει ἠθογραφίας διὰ νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἀνάμνησιν ἐθίμων, διὰ νὰ διασώσῃ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν Σαραντα Ἐκκλησιῶν καὶ διὰ νὰ ὑψώσῃ ἕνα ἔθνον εἰς τὴν γενέτειραν. Ἄν τὸ κατορθώσῃ τὸ ἀποδεικνύουν τὰ ἀκούσια δάκρυα πὺν φθάνουν πολλὰς φορὰς εἰς τὰ μάτια. Τὰ αἰσθήματα τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων, αἱ πικρῖαι, οἱ καῖμοι των, ἡ χαρὴς των, ἡ λαχτάρες των δὲν χρειάζονται μεγάλα μέσα διὰ νὰ ζωγραφισθοῦν. Χρειάζεται νὰ κοινοῦν ψυχικῶς μαζὶ τῶν ἐκείνων πὺν γράφει. Ὁ κ. Παπαχριστοδοῦλου κοινοῦν. Δὲν ἠμποροῦσε παρὰ νὰ εἶνε καλὸν τὸ βιβλίον του.

ΑΘΗΝΑΝ

Κ. Θ. Δ.

Τις Θρακικὲς Ἡθογραφίες μου ἐνεπνεύσθην ἀπὸ τὸν καιρὸ πὸν ἐχάσαμε τὴν Ἀν. Θράκη. Ἐίχα φύγει ἀπὸ τὴν πατρίδα μου, τὶς Σαράντα Ἐκκλησίες, παιδί στὴ Φιλιππούπολη γιὰ νὰ σπουδάσω σὲ Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα. Ἐκτοτε—τώρα πᾶνε 36 χρόνια— δὲν μπόρεσα νὰ πάω ἄλλη μιά. Ἡ ἀπελευθέρωσή της βάσταξε τόσο λίγο. Ὅμως ὁ νοῦς μου, ἡ σκέψη μου, ἡ θύμησή μου, ἡ ψυχὴ μου γυρίζουν ἐκεῖ, στὴ χώρα αὐτή, πὸν τόσες ἔχει ἀρετές, καὶ θάταν τόσο χρήσιμη γιὰ τὴν Ἑλλάδα, γιὰ τὰ πλούσια ἐδάφη της, γιὰ τοὺς φιλόπορους κι' ἔξυπνους ἀνθρώπους της.

Ἀπὸ τὸν καιρὸ πὸν γράφω διηγήματα, δταν θὰ πλησιάσουν οἱ γιορτές, μέσα μου ἀνάβει ἡ νοσταλγία. Καὶ γράφω τότε μὲ τὶς παλιὲς ἀναμνήσεις τὰ διηγήματά μου, γιὰ νὰ θυμίζω τὴ δύσμοιρη γιὰ μᾶς Θράκη, τὴ φυλὴ πὸν τὴν ἔχασε, καὶ πὸν τὴν εἰμίμησε μὲ τὴ δουλειά της, μὲ τὸ πνεῦμα της, μὲ τὸν πολιτισμὸ της.

Τὰ διηγήματά μου «Χριστοῦ γεννα στὴ Θράκη» πὸν οἷς παρουσιάζω παρακάτω εἶναι ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ της, ἀπὸ τὴν πηγαία ἐκδήλωσή της. Ὅχι τοῦ γραφείου κατασκευάσματα, ἀλλ' ἀληθινὲς ἱστορίες, πὸν προσπαθῶ νὰ τὶς βάλω στὸ νόημα τῆς τέχνης.

Ἡ βαθειὰ ἀγάπη καὶ νοσταλγία μου γιὰ τὴν πατρικὴ μας γῆ—τόπο βορεινὸ καὶ βαρυνειμωνιάτικο τὶς μέρες μάλιστα τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς Πρωτοχρονιάς— μὲ ὀδηγοῦν καὶ μὲ βοηθοῦν νὰ ἱστορήσω τοὺς ἀνθρώπους μου, τὰ σπίτια μας, τὰ ἔθιμά μας, τὰ λόγια μας. Ὅλα εἶναι ἀληθινὰ καὶ σὰν ἀληθινὰ—ἐπειδὴ συγκινοῦν ἐμένα— θαρρῶ νὰ συγκινοῦν καὶ τοὺς ἄλλους. Παπαδοπαῖδι καὶ γώ, ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης, αἰσθάνομαι βαθειὰ καὶ πραγματικὰ τὴ θρησκευτικὴ συγκίνηση τῆς μεγάλης αὐτῆς γιορτῆς, ὅπως τὴν αἰσθανόταν κι' ὁ μυστικοπαθὴς Σκιαθίτης. Δὲν πλάθω μὲ τυχαιὰ ἐπιφανειακὴ σχέση τῶν διηγημάτων μου μὲ τὰ Χριστούγεννα. Προσπαθῶ νὰ ζωγραφίσω τὰ πράγματα μὲ τὴ συγκίνηση συνυφασμένα, νὰ δώσω τὴν εἰκόνα τῶν ἡμερῶν τῆς μεγάλης γιορτῆς, πὸν τόσο στὴ Θράκη μᾶς συγκινοῦσε.

Τὴν ἀξία τῆς ἐργασίας μου, τῆς λογοτεχνικῆς, πολλοὶ τὴν ὕμνησαν, ἄλλοι τὴν παραδέχθησαν κι' ἄλλοι τὴ χτύπησαν. Ὅμως γενικὰ κάποια συγκίνηση γέννησε στοὺς ἀνθρώπους ποὺ διαβάζουν. Κι' αὐτὸ εἶναι ἱκανοποιητικό.

Τὸν τόμο αὐτὸ τὸν στολίζουν Θρακιώτικα σκίτσα. Σκίτσα ποὺ δίνουν μὲ γραμμὲς ἄπλές μὰ ἰδιαίτερη ἔκφραση, μὰ εἰκόνα τῆς Θράκης. Εἶναι φτιαγμένα ἀπὸ τὸν "Αἰκὶ Παπαχριστοδούλου, ποὺ κι' αὐτὸς μὲ τὸ ἴδιο αἰσθημα ζωγραφίζει τὰ σπίτι, τὴ φύση, τὴ ζωὴ, τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ καὶ γὼ τοὺς εἰκονίζω μὲ λόγια. Εἶναι ἀληθινά, σὰν τὴ ζωὴ, ποὺ πάει κι' ἔσθυσε καὶ χάθηκε ἀπὸ τὸν ὠραῖο τόπο, ποὺ τώρα τουρκοποιεῖται.

Νά, τί μοῦ ἔγραψε στὰ 1927 γιὰ τὰ διηγήματά μου ὁ μακαρίτης γλωσσολόγος Φιλήντας — ψυχὴ εὐαίσθητη, ποὺ ἔζησε στὴ Θράκη κι' ἔννοιωσε τὴν συγκίνηση τῆς Θρακικῆς γῆς — συγκινημένος Χριστουγεννιάτικες μέρες, ἀπὸ τὸ διάβασμά τους.

Πολύδωρε, γειά σου καὶ χρόνια πολλά.

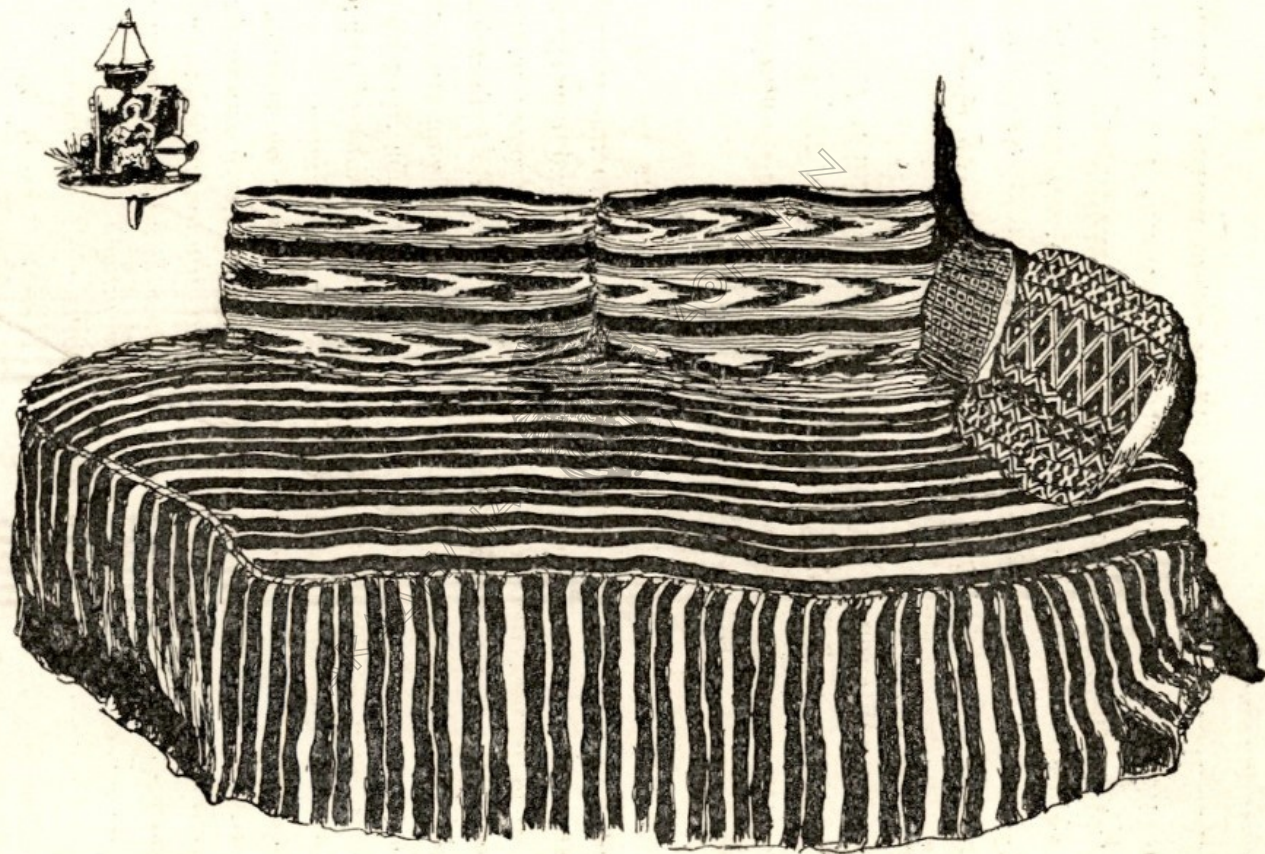
Διαβάζω τὸ βιβλίο σου — τὴ στιγμή ποὺ δὲ διαβάζω πὰ τίποτε, γιὰτὶ δὲν ἔχω καιρὸ οὔτε λεπτὸ γὰ χάνω. Μὰ τὸ βιβλίο τὸ δικό σου εἶναι τόσο ἐλκυστικό, τόσο τεχνικό, τόσο τέλειο! Ποῦ τὰ βραϊκὲς ἀδερφέ μου, ποῦ τὰ βραϊκὲς, πὼς καταφέρνεις καὶ τὰ ζωντανέβεις εἶσαι; ἀπορία. Ἐγὼ ποὺ ξαίρω τὰ καθέκαστα φαντάζεσαι πόσο ἀπολαύω ποὺ διαβάζω τὶς χαριτωμένες ἐκεῖνες περιγραφές σου τὶς ψυχολογημένες σὲ χαρακτηρισμὸ τῶν προσώπων, τὶς τεχνικὲς σὲ περιγραφή, τί ταλέντο εἶν' ἀπὸ τὸ δικό σου, ἀδερφέ μου; Μὴν ἀφίνεις τὴν τέχνη σου καὶ μὴν ἀκοῦς κανένα. Ὅταν ἔχει κανεὶς πολλὰ διαμάντια δὲν πετάει βέβαια μερικὰ, γιὰτὶ τάχα ὅλα μοιάζοντε συναμεταξύ τους! Ναι, κεῖναι διαμάντια τὰ διηγήματά σου, ποὺ καὶ μοιάζει ἡ λαμπράδα τους εἶναι ὅμως πάντα λαμπράδα καὶ τὴ διαμαντιένια λαμπράδα δὲν τὴ βαριέται κανεὶς. Βγάζε τόμους ὅσο ζεῖς καὶ εἶσαι, γιὰτὶ δὲν ἔχουμε γιὰ τὴν ὥρα κανένα ἄλλοτε σὰντὸ τὸ εἶδος καὶ γειά σου. Δὲν μπορῶ γὰ σοῦ ἐκφράσω τὸ τί αἰσθάνομαι λίγα σου λέγω καὶ πολὺ κατάλαβε σὺ τὸν ἐνθουσιασμό μου.

29 - 12 - 27

Μ. Φιλήντας

ΠΟΥΛΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Τὸ Θρακικὸ σέλι.

ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ ΤΟΥ ΕΒΡΟΥ

Ἐκ τῆς Νοέμβρη ἀκόμα ξεχείλισαν τὰ ποτάμια τῆς Θράκης. Ἄλλοι ξεχείλισαν κι' ἄλλοι ἔφτασε τὸ ρέμα ὡς τὰ χεῖλια τῆς ἀκροποταμιάς. Τὰ γεφύρια φαίνονται σὰ βαρεμένα. Τὰ τόξα τους μικραίνουν καὶ ἓνα βουητὸ μεγάλο γίνεται, ὅταν τὸ κύμα ὀρμητικὸ φθάνοντας, βρῖσκει ἐμπόδια, νὰ περάσει γλήγορα τὶς πέτρινες κοιλῶνες, ποὺ ἄσειστες ἀπὸ αἰῶνες τώρα, βαστοῦν στὶς μπόρες καὶ τὶς πλημμύρες καὶ ὑπομένουν τὸ ἀμέτρητο βάρος τοῦ γεφυρίου. Τὸ νερὸ κατεβαίνει πιότερο, κι' ὅσο κατεβαίνει, τόσο τὰ γεφύρια βυθίζονται σιγά-σιγά καὶ χάνονται, θαρρεῖς καὶ πάνε νὰ πνιγοῦν.

Ὁ οὐρανὸς μαῦρος ἓνα μῆνα τώρα. Τὰ σύγνεφα, σὰ θόλος ποὺ σκεπάζει τὸν οὐρανό, στέκονται ἀκούνητα καὶ πότε κλαῖν, καὶ πότε δακρύζουν, καὶ πότε σιωποῦν βουβά, προσμένοντας τὴν ὥρα, ποὺ μὲ τὸ λίγο βοριά θὰ χυθοῦν σὲ χιόνι παχύ, νὰ σκεπάσουν τὸν κάμπο τὸν Θρακιώτικο, ποὺ ἀπλώνεται ἀμέτρητος, θαρρεῖς χιλιάδες ὄρες!

Καὶ τὰ τρία ποτάμια — ἡ Ἄρδα, ὁ Ἐβρος καὶ ἡ Τούντζα — ὀρμητικὰ κατεβάζουν τὰ πλούσια θολὰ νερά τους. Τὰ γύρω βουνὰ χιονισμένα καὶ κουκουλωμένα. Οἱ πολιτεῖες στὸ διάβα τους βρεγμένες καὶ μουσκεμένες ἀπόζητοῦν τὸ λαχταριστὸ νῆλιο, ποὺ βδομάδες τώρα, δὲ ξεμότησε μέσα ἀπὸ τὰ βαρεῖὰ μαῦρα σύγνεφα — σὰ θόλος γοτθικῆς ἐκκλησίας.

Τὰ δέντρα μὲ τὰ ξερὰ κλαδιά τους, σφυρίζουν στὸ φύσημα τῶν ἀνέμων, ποὺ φωλιάζουν μέσα στὰ φαράγγια καὶ τὶς χαράδρες καὶ τὰ ρουμάνια καὶ χύνονται σὰν κλεφτουργιὰ, μὲ μάνητα ὄρες-ὄρες, νὰ ξεθυμάνουν μὲ τοὺς ἀδύνατους.

***

Καπνοὶ μαῦροι σηκώνονται ἀπὸ τὶς ἄφτριες τῶν σπιτιῶν καὶ χάνονται μέσα στὴ σκουράδα τοῦ μολυβένιου οὐρανοῦ. Κάπου-κάπου σὰ χίλια μάτια τσιμπλιάρικα βγαίνουν καὶ μονομιᾶς χάνονται οἱ σπίθες — σὰν ἄστρα ξέθωρα — ἀπὸ τὰ κούτσουρα ποὺ τὰ δαυλίζει ὁ Θρακιώτης ζευγολάτης στὸ τζάκι, ὄνειρευάμενος τὴν ὥρα αὐτὴ τὴ γλυκεῖα ἀνοιξὴ μὲ τὸν πράσινο κάμπο, καὶ τὸ λαμπρὸ θέ-

ρος —τὸ θέρος μὲ τὰ χρυσᾶ στάχυα καὶ τὰ μεστωμένα κεφάλια τοῦ γλυκοῦ σταριοῦ.

Κί' ὁ Ἐβρος βαρὺς κυλᾷ τὸ ρέμα καὶ κάνει χίλιες δίνες καὶ κυματίζει καὶ σκουντάφτει σὲ ρίζες δέντρων, καὶ καμάρες γεφυριῶν, κατεβάζοντας παγωμένα τὰ νερά του. Καὶ στὸ κατέβασμά του ἀκούς τὸ μοιρολόγι του: «Πολυβασανισμένη Θρακιώτικη γῆ. Γῆ ποδοπατημένη καὶ πολυπαθοῦσα. Γῆ ρειπωμένη χίλιες φορές στὸ πέραςμα τῶν αἰῶνων καὶ χίλιες φορές ξαναζωντανεμένη. Νά, καὶ πάλι βλέπω καὶ μαντεύω τὸ χαμό σου. Τί νάνιστορήσω πρῶτα καὶ κατόπι; Νάνιστορήσω τοὺς καύμους τῶν παιδιῶν σου; Τὸν χαμό καὶ τὸ πνίξιμο μέσα στὸ αἷμα μιᾶς ζωῆς, ποὺ κυβερνιέται μὲ τὴ λαχτάρα τῆς λευτεριάς; Νάνιστορήσω τὸ σκούξιμο τόσο λαοῦ, ποὺ σάν ἀγέλη θὰ στραφεῖ πρὸς τὰ περιγιάλια μου καὶ θὰ κάβαλικέψει σα-στισμένο, τρελὸ ἀπὸ τρόμο καὶ κατατρεγμό, τὰ γεφύρια μου; Νάνιστορήσω τὸν σφαγμὸ καὶ τὰ αἵματα ἀθῶων καὶ τὸν σπαραγμὸ τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τὴ φιλημένη γῆ τῶν πατέρων;

Καὶ νὰ ἡ ὥρ' ἀγγίζει. Ἀγγίζει ὁ ἐχθρὸς μὲ τὸ σπαθὶ ἀκονισμένο. Πηλαλεῖ σάν ἄνεμος καβάλλο, νὰ προλάβει, νὰ σφάξει, νὰ ἐρημώσει.

Νά, τὰ γαρηνὸ βλάσφημο τραγοῦδι, ποὺ ἤχει στὸν κάμπο, κί' ἀνεβαίνει στοὺς οὐρανοὺς περήφανο. Νά, οἱ οἰμωγές κί' οἱ ὀλολυγμοὶ τῶν σφαζομένων.

Ἄλλι Θρακιώτικη γῆ, ποὺ πάλι θὰ ποτιστεῖς τὸ τίμιο αἷμα μιᾶς γενεᾶς πολύπαθης. Ἄλλι, ποὺ θὰ βαφεῖ τὸ κύμα μου μὲ τὸ αἷμα ἀδικοσφαγμένων καὶ θὰ σκεπαστοῦν οἱ ὄχτες μου ἀπὸ ἄπνοα κούφια παρθένων καὶ παιδιῶν πνιγμένων.

Νά, ἡ ὥρα ποὺ κοντεύει, νὰ ἡ στιγμή, ποὺ ἀυγάζει, ποὺ τὸ γέλιο θὰ γίνει κλῆμα, τὸ χάχανο θρήνος, καὶ ἡ ζωὴ θάνατος».

***

Καὶ τὰ θολὰ νερά κυλοῦν καὶ οἱ πυκνοφυτεμένες, σάν πράσινο τεῖχος, λίτες δέρνονται μὲ τὰ ξερά κλαδιά τους, στῶν βοριάδων τὸ τσουχτερὸ φύσημα καὶ σφυρίζουν σὰ νὰ μοιρολογοῦν.

Κεῖ κάτω ἀπὸ τὴν κάμαρα τοῦ μεγάλου γεφυριοῦ, κεῖ ποὺ τὰ νερά σχηματίζουν μιὰ δίνη καὶ στριφογυρίζουν σιγά-σιγά, πάντα ὁμοιόμορφα καὶ λαίμαργα καταπίνουν κάτι ποὺ κυλᾷ.

Κεῖ κάτω, ποὺ ὁ βορριᾶς ριχμένος κάνει ἓνα βουητὸ κούφιο καὶ ξεγλυστρᾷ καὶ χάνεται σὰ μανιασμένος, κεῖ θαρρεῖς καὶ χύνεται τὸ παράπονο κί' ὁ πόνος τοῦ Ἐβρου, ποὺ βλέπει στὸ βάθος τοῦ χρόνου τὸ χαμό τῆς Θράκης.

Καὶ τῆναιρο διάλυσε καὶ σὰ σήμερο Χριστούγεννα ὄλος ὁ ἀνατολικὸς κάμπος ἀπὸ τὸν Αἴμο ὡς τὸν Μαρμαρᾶ, κί' ἀπὸ τὰ κάστρα τῆς Πόλης ἐρημωμένους, οὔτε τίς γλυκὲς καμπάνες ξανοίγει, οὔτε τὸ γλυκὸ βέλασμα τῶν κοπαδιῶν, οὔτε τὸ γλυκολάλημα τοῦ κόκορα, οὔτε τᾶστρο—τὸ μεγάλο ἄστρο τῶν μάγων, οὔτε τὰ ψαλσίματα, καὶ τὰ γλυκοτραγουδίσματα τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Χριστοῦ «Μυστήριον ξένον ὄρω καὶ παράδοξον . . .», οὔτε τὰ πρωτοχρονιάτικα κί' ἀγιοβασιλιάτικα τροπάρια:

Παντοῦ τώρα ἀπλώνεται τὸ μισοφέγγαρο, παντοῦ ἀκούγεται ἡ φωνὴ ἢ ἀγαρινὴ ἀπὸ τῆ μαύρη θάλασσα ὡς τὸ Αἶγαῖο, ἐκεῖ στὸν Αἶνο, ποῦ ἔσβυσε κί' ἐχάθη ἡ ἑλληνικὴ πνοή.

— Τὰ κάστρα τῆς Βιζύης μὲ τίς βυζαντινὲς ἐκκλησίες, ποῦ ἀποπνέουν κατάνυξη, τούρκεψαν, καὶ τ' ἀκρογιάλια τὰ μαυροθαλασσίτικα ἔπαψαν ν' ἀκοῦν τὸ ρυθμικὸ τραγοῦδι τῶν ψαράδων τῆς λακέρτας καὶ τοῦ σκουμπριοῦ, καὶ τὰ περιγιάλια τῆς Προποντίδας νὰ νανουρίζονται μὲ τὸ ἀρχαῖκό ρυθμικὸ σιγοτραγοῦδο τῶν ψαράδων :

Στὴν Κερασιά βολάξαμε

ἐλέσα γιαλέσα

πιάσαμε κολιαρούδια,

ἐλέσα γιαλέσα

ἐλιγιαμόλι γιασα

ἴσα—χώ!

Ἄιντε βρέ χουίντε

τσαλαπαλατσιγγο.

π' ἀφήνοντας τὴν ταραγμένη θάλασσα, πᾶν νὰ φορέσουν τὰ καλά τους νὰ προσκυνήσουν στὴν ἐκκλησιὰ ἀνήμερα Χριστούγεννα μὲ τᾶστρο τῶν Μάγων ὅτ' ὀστερέωμα.

Στὴ Θράκη δὲν εἶνε πιά Χριστούγεννα ! Δὲν εἶνε Ἄι Βασίλης καὶ Πρωτοχρονιά ! Οὔτε ἡ φωνὴ τῶν παιδιῶν μὲ τ' ἄστρο τῶν μάγων στὸ ὀστερέωμα γλυκοτραγουδεῖ τὰ κάλαντα, τὰ γλυκόπνοα κί' αἰσθηματικὰ κάλαντα τῆς Θράκης.

Τὴ ρήγα γιός, τὴ ρήγα γιός, τὴ ρήμ' ἀντρειωμένος

γυρεῦει νάρρεβωνιστεῖ, γυρεῦει νὰ παντρεῦσει.

Κάμπου κοράσι ἀγαπᾶ, καὶ κείνο δὲν τὸν παίρνει,

Προξενητάδες γύρεψε νὰ πάει τὸν ἀρραβῶνα.

Προξενητάδες δὲν ἤῤε πῆρε καὶ παγ' ἀτός του.

Στὸ δρόμο ὅπου πάγαινε, στὴ στράτα ποῦ παγαίνει,

μαγίστριες τὸν σίλαχαν, μάννα καὶ θεγατέρα,

ἔκατσαν καὶ τὸν μάλωσαν ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ γιῶμα,

καὶ μὲ τὸ γιῶμα κί' ὕστερα πᾶνε τὸν ἀρραβῶνα.

Πάνε τῆς προίκας τὸ βλαντί, τῆς βενετιάς τ' ἀτλάζι,
 Πάνε καὶ τὴν μεσίτσα του τζιβάν καρσί ζουνάρι.
 —Ἄν εἶσαι ἄξιος κουγμουτζής, ἂν εἶσαι χρυσοχέρης,
 νὰ κλέψω πὲ τὴ μάννα μου μισὸ δραμί ἀσημι,
 νὰ σὲ τὸ δώκω κάνεις το, κάνεις το δαχτυλίδι,
 νᾶχει τὸ δαχτυλίδι μου σαράντα πέντε ψηφες;
 —Ἄν εἶσαι λήγορ' ἄξια, ἂν εἶσαι χρυσοχέρα,
 νὰ κλέψω πὲ τὴ μάννα μου, μισὸ σκολούτι νήμα,
 νὰ σὲ τὸ φέρω κάνεις το, κάνεις το πεστεμάλι,
 νᾶχει τὸ πεστεμάλι μου, σαράντα πέντε κῶχες;
 —Καὶ μεῖς πολυχρονοῦμεν το τᾶξο σας παλλικάρι
 νὰ ζήσει χρόνια περισσὰ καὶ πάντα νὰ περάσει
 καὶ μὲ τὰ χίλια κῦστερα νᾶσπρίσει νὰ γεράσει.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΤΙΡΙΑ ¹⁾

Ὁ Γιωνὰς ἔκλαψε παραμονὴ Χριστοῦγεννα πολὺ. Δὲν εἶνε ὅπως ἄλλες χρονιῆς ὁ πατέρας του νὰ τοῦ φέρει, παραμονὴ σήμερα τὰ κόκκινα ἢ γαλάζια κατῖρια, ποὺ θὰ φορέσει στὰ πόδια του, ὅταν θὰ πᾶ νὰ μεταλάβει νύχτα στὴ λειτουργία τῶν Χριστουγέννων. Τί κρίμα! Ἐκλαψε μὲ τὴ φωνὴ τὸ πρωί, ξανάκλαψε τὸ μεσημέρι, χολόσκασε ὡς τὰ βράδυ, προσμένοντας νὰ φανερωθοῦν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ—ἀφοῦ δὲν εἶταν ὁ πατέρας του— τὰ κατῖρια του καὶ πέφτοντας οὐρανόσταλα στὴν αὐλὴ τους καινούργια καὶ λαμπερὰ νὰ τὰ φορέσει τὴν ὥρα ποὺ θὰ πῆγαινε νὰ μεταλάβει. Ξεσκίσηκε ἀπαρηγόρητο τὸ παιδί νὰ κλαίει σὰν πῆρε νὰ σκοτεινιάζει καὶ εἶδε τ' ὄνειρό του νὰ σβύνει, κι' ἀπὸ τὸ πολὺ κλάμα, κουρασμένος, πικραμένος, ἀρρωστημένος, ἔπεσε «νηστικός» ὁ Γιωνὰς, ὁ ἐγγονὸς τῆς κόνα Μαυροδέσσας, νὰ πεθάνει. Τὸν ἐπῆρε πικραμένον ὁ ὕπνος καὶ πάει χάθηκε τὸ παιδί σὲ κόσμους ἄλλους.

Ἡ μητέρα του, ἡ φτωχεῖα Ἐλέγκω, ἔκλαψε γιὰ τὴ φτώχεια της, ἔκλαψε καὶ ἡ κόνα Μαυροδέσσα γιὰ τὴν ἀτυχία της, γιὰγιά αὐτὴ, νὰ μὴ μπορεῖ νὰ πάρει τοῦ ἐγγονοῦ της τὰ κατῖρια, καὶ μοιρολόγησε τὴ μοῖρα της, πού, κακὴ χρονιά, ὁ γιὸς της δὲ μίσειπε ἀπὸ τὰ μακρυνὰ γιὰ νάρθει ὅπως κάθε χρονιά, νὰ τῆς φέρει τὴν χαρὰ κι' εὐτυχία καὶ τὰ κατῖρια τοῦ παιδιοῦ του, νὰ μεταλάβει.

— Πῶς θὰ μεταλάβει τὸ παιδί μ', ἔλαιγε κλαμένη ἡ Ἐλέγκω, ἢ μάννα του, στὴ γιὰγιά του.

— Ξαίρω καὶ γώ, παιδί μ', ποὺ μ' ἐρωτᾷς ; Δὲ νῆχω, νὰ νῆχω, νὰ τὸ πάρω γώ.

Ποῦ νάχαν οἱ καύμενες, ποὺ ξημέρωναν Χριστοῦγεννα, μέρα χρονικιά, καὶ δὲν εἶχαν νὰ ψωνίσουν οὔτε τὸ χοιρινό τους, οὔτε νὰ τοιμάσουν τὸ τραπέζι τους, ὅπως πάντα, πλούσιο, κι' ἄρχον-

1) Κατῖρια εἶτανε ἓνα εἶδος παπούτσια τῆς Θράκης, γιὰ τὰ παιδιά μὲ χρωματιστὸ πετσί ἀπὸ πάνω, ὀλοστρόγγυλα, σὰ μικρὲς βαρκοῦλες, ποὺ πάντα τίς παραμονὲς τῶν γιορτῶν τ' ἀγόραζαν στὰ φτωχὰ παιδιά, γιὰ νὰ τὰ πρωτοφορέσουν νύχτα στὴν ἐκκλησιά.

τικό. Τὴ φετεινὴ χρονιά ἀρρώστησε ὁ Μανώλης στὴν ξενητεία, δὲ δούλεψε ὄλο τὸ καλοκαίρι στὰ βουτσιὰ καὶ τὰ βαρέλια καὶ τώρα, ξενητεμένος, μεσοχειμῶνα, παλεύει νὰ ζήσει καὶ νὰ πορευτεῖ καί, σὰν περισσέψει, νὰ στείλει καὶ τῆς Ἐλέγκως καὶ τῆς κόνα Μαυροδέσσας καὶ τοῦ μοναχογιοῦ του τοῦ Γιωῶ, νὰ τοῦ πάρουν τὰ κατίρια.

* * *

Θυμᾶται τώρα τὸ παιδί, πὼς κάθε χρονιά, πιάνοντάς το ὁ πατέρας του ἀπὸ τὸ χέρι, τὸν ἐπήγαινε στὸ τσαρσί, ὅπου χιλιάδες ζευγάρια κρεμόντανε στὰ γεμενετζίδικα ἀπὸ τὰ καρφιὰ ἀρμαθιῆς τὰ καβάφικα παπούτσια, κι' ἀναμεσό τους ἄστραφτὰν τὰ κόκκινα κατίρια. Θυμότανε πὼς ξεκρεμοῦσαν τὴ μπουρλιά καὶ τὴν κατέβαζαν κάτω μὲ μιὰ βέργα μὲ καρφί, γιὰ νὰ τοῦ διαλέξουν μέσα ἀπὸ τὰ χίλια ζευγάρια τὰ ὁμορφότερα, τὰ καλύτερα, τὰ πιὸ χτυπητά, τὰ κατίρια τὰ κόκκινα, ἢ τὰ γαλάζια. Νειρεύεται ὅλη τὴ βδομάδα τούτη τὰ κατίρια, πὸ μ' αὐτὰ, παραμονὴ βράδυ, μέσα στὸ στρωματάκι του, τὸ παιδί θὰ κοιμότανε ἱκανοποιημένο, ὡς πὸ νὰ χτυπήσουν οἱ καμπάνες γιὰ τὰ Χριστουγεννα, πέρα μεσάνυχτα, νὰ τὸν ντύσουν τὰ καλά του, νὰ τὸν φορέσουν τὰ κατίρια του καί, πηγαίνοντας μὲ τὴ γιαγιά του στὴν ἐκκλησία, νὰ σταθεῖ κάτω ἀπὸ τὸ πετραχειλί τοῦ παπά Μόσκου, νὰ διαβαστεῖ, νὰ σχωρεθοῦν οἱ παιδικές του ἁμαρτίες καὶ νὰ μεταλάβει ὄχι πατώντας στὰ κατίρια του, μὰ πετώντας σὰ μὲ φτερά στὰ πόδια.

“Ὅλη τὴ μέρα—παραμονὴ, σὰν πέρασε ἡ βδομάδα, μελαγχόλισε βαθειά. Ἐκλάψε, ἔκλαψε πικρά.

— Τὰ κατίρια μου, τὰ κατίρια μου. Πὼς θὰ μεταλάβω χωρὶς νὰ κατίρια μου;

Κι' ἔσερνε τὴ φωνή του, μακρόσυρτη. Κι' ἔχυνε δάκρυα πικρά, καυτερά, πὸ κατρακυλοῦσαν ἀπὸ τὰ φουσκωτὰ μάγουλά του καὶ στάλαζαν σὰν πικρὸ δηλητήριο στὴ γῆς, στὰ ροῦχα, στὰ πόδια του.

— Θὰ τὰ στείλ', παιδί μ', ἡ Παναγιά. Ἡ Παναγιά θὰ τὸ στείλ'!

“Ὡς πὸ βράδυασε κι' ἡ Παναγιά δὲν τᾶστειλε ἀκόμα. Καὶ ὁ Γιωῶς, κουράστηκε, ἀπόκαμε, ζαλίστηκε κι' ἔπεσε τώρα νηστικός καὶ κοιμᾶται κι' ὄνειρεύεται.

Ἡ γειτονιά τὸν ἄκουε σήμερα ὅλη τὴν ἡμέρα νὰ κλαίει. Ἡ κόνα Δουκαίν', ἡ ἀρχοντογυναίκα, πὸ τότε λυπήθηκε τὸ Γιωῶ, φρόντισε νὰ τοῦ στείλει τὰ κατίρια. Καὶ ἡ κόνα Μαυροδέσσα σὰν

τόσα χρόνια, νὰ σοὺ εὐχισθῶμεν παπποῦλα,
 νὰ σοὺ εὐχισθῶμεν μητέρα, νὰ σοὺ εὐχισθῶμεν
 εὐχισθῶμεν, νὰ σοὺ εὐχισθῶμεν, νὰ σοὺ εὐχισθῶμεν.
 Νὰ σοὺ εὐχισθῶμεν τὸ πνεῦμα ἁγίου καὶ
 χριστοῦ τὸ εὐαγγέλιον πάντοτε, γὰρ τὸ πνεῦμα
 ἐστὶν ἀπὸ χαρᾶς.

- Παιδιά, ποῦ εἶναι πατέρα; εὐχισθῶμεν, εὐχισθῶμεν
 εὐχισθῶμεν.

- Καὶ πατέρα εὐχισθῶμεν.

Καὶ εὐχισθῶμεν εὐχισθῶμεν τὸ πνεῦμα ἁγίου καὶ
 χριστοῦ τὸ εὐαγγέλιον πάντοτε.

- Αὐτὸ εὐχισθῶμεν!

Κι ὁ πνεῦμα ἁγίου καὶ χριστοῦ τὸ εὐαγγέλιον
 ἐστὶν ἀπὸ χαρᾶς, ἐστὶν ἀπὸ χαρᾶς, ἐστὶν
 ἀπὸ χαρᾶς πάντοτε.

Ὁ πνεῦμα ἁγίου καὶ χριστοῦ τὸ εὐαγγέλιον
 ἐστὶν ἀπὸ χαρᾶς, ἐστὶν ἀπὸ χαρᾶς, ἐστὶν
 ἀπὸ χαρᾶς πάντοτε.

- Τὸ εὐαγγέλιον ἐστὶν ἀπὸ χαρᾶς.

Ματῆα καὶ ἄλλοι ἄποστολοι ἐστὶν ἀπὸ χαρᾶς.
 καὶ λαοὶ πολλοὶ, νὰ εὐχισθῶμεν τὸ πνεῦμα.

- Νὰ εὐχισθῶμεν τὸ πνεῦμα!

—'Εμ' νὰ τὸ ξυπνήσουμ'.

Τὰ κατίρια τῆς κόνᾳ Δουκαίνε στὸ προσκέφαλο τοῦ παιδιοῦ περίμεναν τὴν ὥρα κι' αὐτὰ ποὺ θὰ σύχαζαν τὴ πονεμένη του ψυχὴ, ποὺ τόσο τὰ λαχτάρησε, καὶ τώρα τὰ νειρευότανε τὸ φτωχό, νὰ τὰ πάρει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ πατέρα του, νὰ τὰ φορέσει, νὰ τὰ περπατήσῃ πρώτα - πρώτα ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, στὰ μάρμαρα πάνω τὰ παστρικά, τὰ γυαλιστερά, καὶ κατόπι στὰ χιόνια.

—Γιωνά μ', παιδί μ', τζιγέρ' μου, εἶπε ἡ μάνα ἢ 'Ελέγκω.

—'Αγγελε μ', βεζύρ' μου, εἶπε ἡ γιαγιά, ἡ κόνᾳ Μαυροδέσσα, ξενοχτισμένη, προσμένοντας τὰ καμπανοχτυπήματα, μὲ τὸν πόνο στὴν ψυχὴ.

ἌΟ Γιωνὰς ἀνήσυχος ἀνοιξε τὰ μάτια του.

—Γιαγιάσα, γιαγιάσα! Κι' ἄρχισε νὰ κλαίει ἀπὸ χαρὰ.

—Τί ἔχς' παιδί μ' πιά; Καὶ τότε πήρε στὴν ἀγκαλιὰ ἡ μάνα του.

—Ποῦν' ὁ πατέρας μου, ποῦντος; Ποῦ ἔν τὰ κατίρια μ';

—Νά τα, παιδί μ' νά τα! καὶ τοῦδειξαν κι' οἱ δύο τους μὲ τέσσαρα χέρια τὰ κατίρια τῆς κυρᾶ Δουκαίνε, ποὺ μὲ τὴν καλόκαρδη διάθεσή της ἔδωκε τὴ χαρὰ, τὴν εὐτυχία σ' ἓνα δυστυχημένο σπίτι.

ἌΟ Γιωνὰς ἀγκάλιασε τὰ κατίρια του. Καὶ σφίγγοντάς τα, ἀφηγότανε, μὲ τὸν ὕπνο ἀκόμα στὰ βλέφαρα, τ' ὄνειρό του, τὸν πατέρα του, τὰ κατίρια του τὰ κόκκινα.

ἌΕκεῖνος ἔλεγε κι' ἐκεῖνες μοιρολογούσαν. ἌΕκεῖνος ἔσφιγγε τὰ κατίρια του κι' αὐτὲς συμμάζευαν ἀπὸ τὰ μάτια τὰ καφτερὰ δάκρυά τους.

* *

ἌἘτσι ἀπόρρωσεν ὁ Γιωνὰς τὸ ὄνειρό του. Λάλησαν τώρα τὰ κόκκια, λάλησαν καὶ ξαναλάλησαν καὶ μέσα στὰ χιόνια ποὺ χυνότανε καὶ κουκούλωναν τὴ γῆ, τὰ δέντρα, τὰ σπίτια τοὺς δρόμους καὶ μέσα στοῦ βοριᾶ τ' ἀκράτητα φυσήματα, ἄρχεψαν νὰ χτυποῦν οἱ καμπάνες. Ντράν, ντάν, ντράν, ντάν.

ἌΟ Γιωνὰς σὲ λίγο ἀλλαγμένος καὶ περίχαρος, φορῶντας τὰ κόκκινα κατίρια, τρισευτυχισμένος, πήγαινε νὰ μεταλάβει, πήγαινε κάτω ἀπὸ τὸ πατραχειλί τοῦ παπᾶ νὰ διαβαστεῖ τὴν εὐκὴ, γιὰ νὰ πάρει τ' ἀγγελικὸ ἔμπασμα στὸν παράδεισο τῆς παιδικῆς φαντασίας.

—Μὰ ποῦ ἔνε ὁ πατέρας μου, λεγώ; ἔλεγε τὰ ξημερώματα, γυρίζοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, ποῦ ἔνε;

—ἌΟπου ἔνε ἂ νᾶρτ' παιδί μ', ἀπαντοῦσε ἡ κόνᾳ Μαυροδέσσα

μέ τὰ δάκρυα στὰ μάτια, φέρνοντας τὴ θύμησή της μακριὰ στὰ ξένα, ὅπου ὁ ἔρμος πάλευε ξενητεμένος νὰ βγάξει τὸ ψωμί του, ἀνήμπορος νὰ περισσέψει καὶ γιὰ τὰ Χριστουγεννιάτικα κατίρια τοῦ μικροῦ του γιου, ποὺ τόσο ζωντανὰ τὸν νειρεύονταν ἀπόψε ὁ κλαμμένος Γιωῆς.

Τὸ πρωὶ ὁ Γιωῆς μέσα στὰ χιόνια χόρευε ἀμέριμνος μέ τὰ παιδιὰ μέ τὰ κόκκινά του κατίρια!

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΠΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΑΥΡΑ

‘Ο Θανασός ὁ Μοαβίν’ς, ὅπως τότε λέγαν, εἶταν εὐτυχισμένος. Στῆς Ρουσίας τὸν καιρὸ ἐγίνε μοαβίνης κι’ ἀπὸ τότε ἔμεινε μὲ τὸ ποράνομα. Πῆρε τὸ ὄφικιο αὐτὸ ὄντας μῆκαν τὰ Ρούσικα στρατεύματα στὴν πολιτεία μας. Εἶτανε νὰ ποῦμε ἐπιθεωρητῆς. Σὲ τί δὲ θυμάμαι. Τὸν θυμάμαι ὅμως ἀψηλὸν ὡς κεῖ πάνω μένα γουνομένο παλτὸ σαγιάκινο. Τὸν βλέπω θαρεῖς σκεπασμένο μὲ μιὰ μούκια ἀστραχάνι στὸ κεφάλι καὶ ποδήματ’ ἀψηλὰ πέρ’ ἀπ’ τὸ γόνα. Πελώριος κι’ ἐπιβλητικός: σαλτανατλής!

— ‘Ο Μαβίν’ς, λεγὼ πέρασε.

“Ἄν τὸν ἔβλεπες καβάλλα, τὸν χαιρότανε ἡ καρδιά σου. Τί μιραλάγης καὶ τί πασῶς!

Τὸ σπίτι του εἶτανε παλάτι. Μεγάλο κι’ ἀψηλό. Τὰ στρωσίδια του πλούσια. Εἶτανε οἱ πολυθρόνες κι’ οἱ καναπέδες τοῦ “Ἀνθιμου, τοῦ πρώτου ξαρχοῦ τῶν Βουργάρων καὶ θειοῦ του. Στὰ παιδικὰ μας χρόνια ἀκόμα κυλιούνταν χάμω γιὰ παιχνίδια τῆς κόρης τοῦ κύρ’ Θανασοῦ, τὰ καντιφεδένια καὶ βελουδένια κουτιά, ποῦχαν μιὰ φορά τὰ παράσημα τοῦ “Ξαρχοῦ. Παιδι πρῶμα καὶ γώ, παίζοντας κάποτε μὲ τὴν κόρη, πήγα στὴ μάννα μου μένα τέτοιο κουτὶ στὰ χέρια.

Καὶ θυμάμαι ποῦ μὲ τσίμπησε τὰ χέρια μὲ τὴ βελόνα, σάν τὸ ἔδειξα μὲ περηφάνεια τῆς μάννας μου.—Μητέρα λεγὼ, νὰ ἕνα κουτί.

— Ποῦ τὸ βρήκες, μπρὲ παιδίμ’; Λήγωρα νὰ πᾶς πίσ’, νὰ τὸ πᾶς πὲ κεῖ ποῦ γῆρτες!

Καὶ ὅμως ὑπολογισμοὶ μὴν ἀκουστεῖ πὼς ἐγώ, παιδι τέσσαρω χρονῶν, πήρα ἕνα κουτὶ ἀπὸ ξένο σπίτι, ἔκαμαν τὴ μάννα μου νὰ τὸ κρατήσῃ. “Ἐκτοτε ἔβαζε μέσα τὰ σκουλαρίκια τῆς καὶ τὸ ψηφιδωτὸ δαχτυλίδι τῆς. Ἀκόμα θὰ σώζεται στὸ φορτσέρι τῆς.

* * *

‘Ο κύρ Θανασός ἀγαποῦσε πολὺ τὴν βουνήσια ζωὴ. Πάντα καβάλλα. ‘Ο Μοῦρτζος του, τὸ τρομερὸ σκυλλί του, τὸν ἀκολουθοῦσε στὰ ταξίδια του. Δεμένο στὸ σπίτι μὲ τὶς ἀλυσίδες, τρόμαζε τὸν

κόσμο. Μαζί του λυτὸ εἶτανε ἀρνί. Πηδοῦσε κ' ἔτρεχε πίσω ἀπὸ τ' ἄλογό του.

Ὅταν πήγαινε στ' ἀγελάδια του ἢ στὰ πρόβατα —γιατ' εἶχε στάνες,— μέρες ἔκανε νὰ γυρίσει στὸ παλάτι του, καὶ τὸ σπίτι του σκοτίνιαζε μόνο μὲ τὰ παιδιά του —μικρά κι' αὐτὰ— καὶ τὴν Δουκαίν' τὴ γυναίκα του τὴν ἄμορφη. Σὰ γύριζε ἀνοίγαν τὰ παλάτια τῆς εὐτυχίας. Τὰ φῶτα καίγαν πλούσια. Τὰ τζάκια ροκάνιζαν τὴν ἀμέτρητη φωτιά, καὶ τὰ ρακί—κέφια παίρναν καὶ δίναν. Τότε μαζεύονταν ὁ Γιωσήφ'ς ὁ Γεμεντζής, ὁ Στόϊκος ὁ μπακάλ'ς, ὁ Στρατὸς κι' ὁ Ἀργυράκ'ς τῆς Χατζηστρατούδας κι' ὄλοι οἱ τεχνίτες τοῦ γλεντιοῦ. Κι' ἀναζοῦσε τὸ ἀρχαῖο συμπόσιο : Πιοτὸ καὶ συζήτηση, ἀστεῖα καὶ τραγούδια. Ὁ καλλιφωνὸς Ἀργυράκ'ς τὴ Στρατὴ, σὰν ὕφωνα τὴ φωνὴ του λαρυγγιστὰ τοὺς μαχαίρωνε. Ἀ-ασααμάν Ἄχ! Σὰν ἀρχίζε πάλι τὰ ἐξαισιά σαρκιά ποῦξερε μὲ τόση τέχνη νὰ τὰ λέγει, τότε τοὺς καλοξημέρωνε. Πίνοντας καὶ συζητῶντας καὶ τραγουδῶντας, ἔβλεπαν τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Καὶ τί δὲν εἶχε τὸ σπίτι του. Τυριά καὶ βούτυρα ἀπὶ τίς μάντρες του, μοσχάρια θρεφτά, λουκάνικα χοιρινά, — πού μόνο ἡ μυρωδιά τους ἀπὸ τὴ σκάρρα σὲ μεθοῦσε— μπριζόλες καπνιστές, λυκουρίνους τῆς Αἴ-νος, λαρδιά παστά. Τὰ μαγαζιά του κάτω μὲ τίς τίνες τίς πελώριες κι' ἀκίνητες, κλειοῦσαν ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ κρασιά. Κι' ἂν δὲν εἶχε ρακιά, στὰ πεθερικά του ὅμως μπορούσες νὰ βρεῖς ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ σπύρτα. Κεῖνη ἢ μοσχομυρισμένη «μπάτα» τοὺς λῶλαινε.

Στὰ ρακί κέφια τούτα ὁ Γιωσήφ'ς ὁ Γεμεντζής ἱστοροῦσε τίς ἀγορὲς τῶν χωριῶν στίς δεκατίες καὶ τὰ μακρὰ του ἀνέκδοτα.

Τότε ὁ Σωτήρ'ς ὁ Κουτσαντριὰς μὲ τὸ ποτήρι στὸ χέρι χόρευε καὶ πηδοῦσε κι' ἀναστέναζεν ἠδονικά, κλειώνοντας τὰ ματόφυλλα του. Τότε ὁ Κουτσὸς ὁ Δημητρός, λέγοντας τὰ ἀστεῖα τοὺς βουτοῦσε στὴν εὐθυμία. Ἐκλαιγε στὰ ψέμματα.

— Τί κλαῖς μπρέ, τί ἔχ'ς ;

— Κλαίγω, πού δὲ μπορῶ νὰ φάγω κι' ἄλλο. Καὶ κλαίγαν ὄλοι ἀπὸ τὰ γέλοια.

Τὰ ρακί κέφια τοῦ Θανασοῦ θὰ μείνουν στὴν ἱστορία τοῦ τόπου μας. Τὰ θυμοῦνται οἱ νεώτεροι καὶ τὰ ἱστοροῦν. Θὰ τὰ διηγοῦνται καὶ τὰ παιδιά τους.

Γιατὸ ἡ γυναίκα του, ἡ ἄμορφη Δουκαίν' πάντα ἔλεγε :—Ἐχω μιὰ βασιλείγια. Εἶμαι βασίλισσα.

Μὲ τὸ δίκιο τῆς τῶλεγε.

Ὁ Θανασοὸς λίγο ἄκεφος ἀνέβηκε τὸ μαῦρο του ἄλογο καλοσελωμένο. Χωμένος μέσα στὴ γούνα του, μὲ τὸ γιακά πού σκέπαζε

ὕψωμένος τὸ κεφάλι του, καβαλίκεψε ἡγεμονικά. Ἡ «μούκια» του, σωστό ἀστραχάνι, κατέβαινε ὡς τ' αὐτιά του. Μὲ τὸ καμιτσίκι του, χωμένο στὸ πόδημά του τὸ δεξί, χτύπησε τὰ πιασινὰ τάλγους. Ἡ Δουκαίν' περήφανε γύρισε γρήγορα μέσα στὸ σπίτι λέγοντάς του :— Θανασό, μὴν κρυώσ'ς, ἀκοῦς ;

Ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία μας ὡς μίαν ὥρα μὲ τ' ἄλογο, παραμονὴ τῶρα Χριστουγέννων, γίνονταν τὸ γουρουνοπάζαρο. Ἡ Ἄρα κλείτσα—ἡ παλιά Ἡράκλεια, ὅπου βρέθηκαν κι' οἱ τοῦμπες μὲ τὰ ἀρχαιολογικά τους κειμήλια, εἴτανε ὁ τόπος, ὅπου πήγαιναν οἱ μερακλήδες νὰ σφάξουν ἢ νὰ πουλήσουν ἢ ν' ἀγοράσουν. Ἐνα πανηγύρι θανάτου. Μακρὰ ἀπὸ τὰ μάτια τῶν Τούρκων. Τὰ γρυλίσματα τῶν γουρουνιῶν ἔφθαναν στοὺς δέκα οὐρανοὺς. Κόσμος καὶ κοσμάκης. Ἐνα πεδίο ἀνάκατο ἀπὸ ζῶα κι' ἀνθρώπους. Ἄλλοι νὰ κερδίσουν κι' ἄλλοι νὰ δώσουν τὴ ζωὴ.

Ὁ παποῦς ὁ Κόντογλους κείνη τὴ χρονιά εἶχε φέρεי ὀλόκληρο κοπάδι γουρουνιῶν ἀπὸ τὴ Βουλγαρία. Εἶναι ὁ παποῦς ὁ Κόντογλους, ποὺ ἔλεγε στὴν ἐκκλησία, σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, τὸ «πιστεύω». Εἶχε δικό του τὸ πρῶτο στασίδι δεξιά μετὰ τὸ δεσποτικό. Ἀπὸ κεῖ τὸ βροντοφωνοῦσε θεατρικά, ποὺ ἔδινε καὶ στὸ Θεὸ νὰ καταλάβει τί θὰ πῆ «πιστεύω». Τότε ἔκανε ὁ σεβάσμιος τοῦτος γέρος τὸν Πασᾶ νὰ γελάσει μ' ὅλη του τὴν καρδιά μὲ τὴν ἐξήγησι ποῦδωκε γιὰ τὸ φόρο ποῦπρεπε νὰ πληρώσει τὸ κάθε γουροῦνι.

— Πασᾶ μ' ἐφέντη, (εἴτανε πολὺ σεβάσμιος, κι' ὁ πασᾶς τὸν ἄκουε μ' εὐλάβεια) καὶ τὰ γουροῦνια μόνα τους τὸ λένε τί νὰ πληρώσουμ'.—Γκρούσ, γκρούσ, γκρούσ, (ἔτσι φωνάζουν τὰ μεγάλα)— πᾶ νὰ πῆ ἓνα γρόσι. —Γίρμλικ, γίρμλικ, γίρμλικ (τσιρίζουν τὰ μικρά) πᾶ νὰ πῆ ἓνα εἰκοσάρι, εἴκοσι παράδες. Τοῦ πασᾶ τοῦ φάνηκε πολὺ ἀστεῖο τὸ πρᾶμα, γέλασε μὲ τὴν καρδιά του καὶ δέχτηκε τὰ μεγάλα γουροῦνια νὰ πληρώσουν κατὰ κεφαλή ἓνα γρόσι καὶ τὰ μικρά εἴκοσι παράδες.

Κατὰ κεῖ τράβηξε ὁ κύρ Θανασός ὁ Μοαβίνης. Ὁ μοῦρτζος, τὸ σκυλί του, τὸν ἀκολούθησε ἀλιχτώντας. Ὁξω ἀπὸ τὴν πολιτεία τὸ κρῦο περίσσειεν ὀλοένα. Ἐνας βορριάς τόσο τσουχτερός φουσοῦσε, ποὺ παράσερνε κι' ἀνθρώπους. Ὁ μαυροθαλασσίτικος, ποὺ σειοῦσε τὴ γίς, ἔρριχνε κεραμίδια καὶ φερνε τὰ μηνύματα τῶν ναυαγίων στὸ Βασιλικό, τὴν Ἀγαθούπολη, τὴ Μήδεια.

Τᾶλογό του ἀνέβηκε κατὰ τὸν ἄλλο μαχαλά πάντα τρεχᾶτο, φτερωτό. Τὰ ρουθοῦνια του ξεφουσοῦσαν ἀτμούς. Μπήκε στὸ δρόμο τῶν ἀμπελιῶν. Κατέβηκε τὴ ρεμματιά τὴ μεγάλη καὶ πέρασε τὸ ρέμμα ὀρμητικό, ἀντικρύζοντας τίς μεγάλες βορεινὲς Τούρκικες «τάμ-

πιες», τὰ βορεινά προχώματα τῆς Πολιτείας. Τὰ στόματα τῶν κανονιῶν πρόβαλαν μπροστά του ἀπὸ τὶς τρύπες τους. Προσπέρασε τὶς «τάμπιες» καὶ προχώρησε κατὰ τὸ χωριό. Ἕνας κάμπος γιομάτος ζῶα κι' ἀνθρώπους ἀνάκατους. Ἕνα παζάρι γουρουινῶν μακριὰ ἀπὸ τὰ μάτια τῶν Τούρκων, ποὺ συχαίνονταν τὸ γουροῦνι καὶ κρυφὰ μασοῦσαν λαίμαργα τὶς ἐξαίσιές του μπριζόλες.

Ἰδρωμένο τ' ἄλογό του στάθηκε μέσα στὸ πλήθος, — Ὁ κύρ Θανασός, εἶπαν μερικοί. Κάποιος φτωχάνθρωπος πήρε ἀπὸ τὰ χέρια του τᾶλογο ἀφρισμένο, νὰ τὸ γυρίσει. Τὸ σκέπασε καὶ μὲ τὸ τσόλι του. Ὁ ἴδιος ἀνακατεύτηκε μέσα στὸ πλήθος.

— Δῶ, κύρ Θανασό, ἔλα κάτω δῶ. Τὰ γουρούνια μας, ἔν λουκούμια.

— Κύρ Θανασό, κύρ Θανασό, φώναξεν ἄλλος, ἔλα καταδῶθε. Ἕλα νὰ θαμάξ'ς.

Κεῖνος εἶχε τὰ γουρούνια του, μὰ ἤθελε νὰγοράσει καὶ ξένα. Ὑστερα τοῦ ἄρεξε κάθε χρονιά τοῦτο τὸ πανηγύρι. Ψώνισε διαλέγοντας καὶ τραβήχτηκε μὲ τὴν παρέα τοῦ σένα καπηλειοῦ τοῦ χωριοῦ, ὅπου «τίναξε» κάμποσα. Τὰ τζάμια τοῦ παλιομάγαζου τράνταζαν κάθε λίγο στὰ μανίσματα τοῦ βορριά.

— Ἄς πιοῦμ' Θανασό, νὰ διώξοῦμ' τὸ κρύο.

— Καλὰ Χριστούγεννα. Καλὴ γέννηση.

* *

Χτυποῦν γιορτερά οἱ καμπάνες. Εἶναι βαθιὰ νύχτ' ἀκόμα. Τρεῖς ὥρες θέλει νὰ ξημερώσει κι' οἱ δρόμοι γιομίζουν θόρυβο. Τὰ χτυπήματα εἰδοποιοῦν. Τὰ ρολόγια —στημένα ξυπνητούρια— χτυποῦν κι' ἐκεῖνα. Κάνεις, μ' ὄλο τὸ χιόνι καὶ τὸ βαρὺ κρύο, δὲ θὰ μείνει στὸ στρώμα. Τὰ φανάρια ἀναμένα χύνουν τὸ φῶς τους, σὰν προβολεῖς στοὺς σκοτεινοὺς δρόμους. Τὸ χιόνι λιγοστεύει τὴ σκοτεινιά. Γροῦπ γροῦπ ἀκοῦς τὶς πατημασιές τῶν Χριστιανῶν. Οἱ Τούρκοι θέλοντας καὶ μὴ ἀκοῦν τοὺς χριστιανικοὺς θόρυβους καὶ γιορτάζουν μαζί μας. Αὔριο θάναι ὄλα κλειστά καὶ νεκρωμένα καὶ μεθαύριο καὶ πέρ' ἀκόμη. Θὰ γιορτάσουν κι' αὐτοὶ ἄθελα. Τὸ Δωδεκάημερο πάει σὲ μᾶκρος. Αὔριο Φῶτα, μεθαύριο Θεοφάνεια.

Ξαναχτυποῦν οἱ καμπάνες πολλὴν ὥρα. Πολλοὺς θὰ τοὺς πήρε ὁ βαθὺς ὕπνος. Εἶνε γιὰ τούτους. Στὰ δευτεροχτυπήματα ξυπνοῦν.

Στὸ σπίτι τοῦ Θανασοῦ, ποὺ τῶχε συνήθειο νὰ ἐκκλησιάζεται τέτοια μέρα χρονικιὰ δὲν ἀκούεται μεγάλη, σὰν ἄλλοτε, κίνηση. Οἱ καντήλες καῖνε καὶ σκορποῦν τὸ θαμπό τους φῶς. Μὰ δὲ τσιτσιρί-

ζουν τῶν παιδιῶν οἱ φωνές, οὔτε ἀκούεται ἡ χοντρή φωνή του, οὔτε τῆς Δουκαίνης τὰ κάκανα τὰ βραχνά, οὔτε τοῦ Μούρτζου τὰ ἄγρια γαυγίσματα.

Τί Χριστούγεννα ξημέρωναν, νά ξαίρετε γιά τόν κύρ Θανασό! Οἱ γιατροὶ παραστέκουν σιωπηλοὶ στό προσκέφαλό του. Ἀπό βραδὶς πολλὲς βολές ἀνοιξεν ἡ ξώπορτα σιγὰ καὶ προσεχτικὰ καὶ πάλι ξανάκλεισε ὁμοῖα. Ἡ κυρὰ Δουκαίν' στέκεται βουβὴ πλάγι του καὶ κρατᾷ τὸ χέρι του. Ὁ κύρ Θανασός, φλογισμένος ἀπὸ τὸν πυρετό, ζαλίζεται σὲ κόσμους ἄλλους.

— Γιατρέ;

— Μὴ στενοχωριέσαι, δὲν ἔν' τίποτε.

— Θανασό μ', τέτοιαν ὥρα θά πάγαιναμ' στήν ἐκκλησιά.

Κεῖνος τὴν κυττάζει μὰ σιωπᾷ.

Τριτοσημαίνουν τώρα οἱ καμπάνες. Ὁ Μούρτζος βαβίζει ἀπελπιστικά. Κάτι μυρίζεται μέσ' ἀπ' τὸ ξυλένιο σπιτάκι του. Τὸ χτεσινὸ ταξίδι μὲ τ' ἀφεντικό του ἔφερνε τὸ μεγάλο κακό. Ἡ πούντα ποὺ χτύπησε τὸν κύρ Θανασό τόσο βαρῶν, τὸν περιέζωσε ἀπελπιστικά.

Ἔωραν τὴν ὥρα δυνάμων. Οὔτε οἱ κοφτεὲς βεντουζες, οὔτε οἱ μάλαχτικοὶ λαπάδες μὲ λιναρόσπορο βοηθοῦσαν. Ὅλο καὶ ἡ ἀναπνοή του πιδὶ δύσκολη γινότανε. Οἱ γιατροὶ πάντα στό κεφάλι του πάνω. Κι' ἡ κυρὰ Δουκαίν' κρατᾷ ἀδιάκοπα τὸ χέρι του. Οὔτε ἰδρώνει. Ἄν ἴδρωνε θά μπορούσε νά ἐλπίζει κανεῖς.

— Θανασό μ', δὲ θάκούσομ' φέτο τὰ τροπάρια.

Καὶ τὸ γουρούνι στεκότανε ἀπὸ ψὲς ἄγγιχτο. Ποιὸς εἶχε νοῦ γιά τέτοια!

Ξημέρωσε τώρα. Τὰ χιόνια ζῶσαν τὰ πάντα. Ὅλ' ἄσπρα κάτασπρα. Μὲ δυσκολία ἀνοιξαν δρόμο οἱ νυχτερινοὶ διαβάτες. Εἶνε τὰ χιόνια τῶν Χριστούγέννων, ποὺ δίνουν τὴν ἄμετρη ποίηση στὴ γιορτὴ τούτη. Σ' ὅλα τὰ σπίτια μετὰ τὴ λειτουργία φάγαν. Τώρα ξανάπεσαν πάλι καὶ κοιμοῦνται. Οἱ πόρτες, οἱ μεγάλες πόρτες τοῦ κύρ Θανασοῦ μὲ τὴ σκαμνιά ἀπὸ μέσα κλειστές. Θάνοίξουν αὔριο.

Ὁ Θανασός ὁ Μοαβίν'ς παλεύει. Πνίγεται. Ἡ ἀναπνοή του κόβεται. Τὰ πνευμόνια του πολιορκημένα ἀπὸ τῆς ἀρρώστειας τὸ δρόμο. Δυσκολεύεται.

— Πνί...γούμ', συλλαβίζει βραχνά.

Ὅ,τι μπορούν οἱ γιατροὶ κάνουν. Ὅσο μπορούν τότε βοηθοῦν, μάγωνίζωνται μάταια. Ἡ Δουκαίν' μὲ σφυγμένη ψυχὴ καὶ μὲ μάτια βουρκωμένα πάνω στό κεφάλι του, ζητᾷ νά τὸν ξεκουράσει.

— Θανασό μ' δὲν ἔχ'ς τίποτε.

Τὴν κυττάζει κεῖνος λαχταριστὰ μὴ μπορῶντας νά μιλήσει.

“Όλη την ημέρα παλεύει. Τρέχουν οι άμετροι φίλοι του να τσουγκρίσουν το ποτήρι, μα φεύγουν σκοτωμένοι από την είδηση.

— Τι λές βρ’ άδερφέ. Προχτές είμασταν μαζί. Πώς μόν’ έτσ’ !
Και όμως ό χτεσινός καρβαλλάρης κοίτεται χάμω.

Είναι ώρα έσπερινού. Ξαναχτυπούν οι καρμπάνες. Τίποτε δέν ακούει ό κύρ Θανασός. Άποχαμένος σε βαθύ λήθαργο, χαροπαλεύει.

Τό ξεροβόρρι δξω σκοτώνει. Τά φυσήματα κάπου κάνουν τη γειτονικιά καρμπάνα ν’ αφήνει ένα πένθιμο ήχο. Τό σίδερό της αγύζει κάποτε τό χεϊλος της. Θαρρείς και βιάζεται να διαλαλήσει με πένθιμους ήχους τό μήνυμα τοϋ θανάτου.

Πριν νοιώσεις βραδυάζει. Είναι τό χειμωνιάτικο βράδυ, πού τόσο γρήγορα έρχεται.

‘Ο ούρανός απλώνεται ξάστερος απόψε με τούς μύριους άστρισμούς του. Νά ή άρκούδα, να κι’ ό γαλαξίας πού στεφανώνει τό στερέωμα· σάν τσιμπλιάρικα καντήλια παίζουν τό φώς τους τά τρανότερα. Μόνο τά χιόνια πυκνά, παγωμένα κι’ άλυωτα, σκεπάζουν όλα, κι’ αναδύνουν μιá άσπράδα, πού βοηθά τούς διαβάτες να βρίσκουν τό δρόμο τους

‘Ο άρρωστος όλο και χειροτερεύει. Πνίγεται και ξεπνίγεται. ‘Ο χτεσινός ήρωσ καρβαλλάρης κοίτεται δαρμένος στάλώνια τά μαρμαρένι’ άπ’ τό Χάρο.

«Κι’ όπου χτυπάει ό Διγενής τό αίμα αϋλάκι κάνει.

Κι’ όπου χτυπάει ό Χάροντος τό αίμα τράφο κάνει».

“Όλοι οι συγγενείς μαζεύονται γύρω στον άρρωστο. Οί γιατροί παραστεκάμενοι με λόγια δίχως έλπίδα, παρηγορούν τη γυναίκα του. ‘Ο Χάρος πλάκωσε καλά. Δέ φεύγει αν δέν νικήσει.

Ήρταν τά μεσάνυχτα και τά κοκόρια λαλούν. Λαλει κι’ ή κουκουβάγια. Κουκουκουμάου-κουκουκουμάου-κουκουκουμάου. Νοιώθει άνατριχίλλα. Τό άθλιο πετούμενο ! Είναι τό μήνυμα τοϋ κακοϋ. Τό φοβερίζουν, μα κρυμμένο στα κεραμίδια, φωνάζει άπανωτά τό πένθιμο προάγγελμα.

— Πάγ’ δέν έχ’ σωτηρία, μονολογά ή Δουκαίν’ ακούγοντάς την.

— Κουκουκουμάου, κουκουκουμάου, κουκουκουμάου !...

Στό δωμάτιο τοϋ άρρωστου όλα βουβά. Στ’ άλλα δωμάτια κλαίνε συγγενείς και γειτόνοι. Στέκεται βουβός κι’ άμίλητος ψιθυρίζοντας λόγια προσευχής κι’ ό Παπαθανάσης, στενός φίλος τοϋ Θανασοϋ και σαραντάχρονος παπās της έκκλησίας. Βαστά την άγια μετάληψη.

Άνασηκώνουν τόν χτεσινό ήρωικό άντρα, δαρμένον, πτώμα τώρα.

— Μεταλαμβάνει ό δοϋλος τοϋ Θεοϋ... και τοϋ βάζει στο στόμα τό ιερό κουτάλι.

Τὸ πελώριο κορμὶ ξαναπέφτει στὸ στρώμα ἀποχαμένο, στὸν ἄλλο κόσμο.

* *

Πουρνό, πολὺ πουρνό μετὰ τὸ χτύπημα τῆς καμπάνας γιὰ τὴ λειτουργία, ἄρχεψεν ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησίας νὰ διαλαλεῖ στὰ πέρατα τὸν θάνατο τῆς Θανασοῦ τῆς Μοαβίν'.

Πελώριος κι' ὠραῖος κοίτεται στὸ νεκροκρέβατό του. Ὁ Μοῦρτζος, τὸ σκυλί του, ὄξω ἀλιχτᾶ καὶ μοίρεται. Ὅλα πένθημα κι' ὄλα μαῦρα καὶ σκοτεινά. Ἀνάμεσα στὶς ἄλλες γυναῖκες, ἀκόμα ἡ Δουκαίν' κλαίει φωνάζοντας καὶ κόβει καρδιές.—Θανασό μ' πιά, ποῦ μ' ἀφίν'ς; Θανασό μ' ἔχασα τὴ βασιλείγια μ'.

Μοιρολογᾶ τούτη, μοιρολογοῦν κι' ὄλοι. Εἶνε νὰ κλαῖς καὶ σύ.

Τὴν τρίτη μέρα τῶν Χριστουγέννων μὲ παράταξη πρωτάκουστη κήδεψαν τὸ Θανασό Μοαβίν'. Ἡ Δουκαίν' πέρασε τὰ μαῦρα Χριστούγεννα καὶ βυθίστηκε γιὰ πάντα στὴ χηργιά. Δίκιο εἶχε νὰ κλαίει τὴ βασιλεία της. Ἀλλὶ στοὺς ζωντανούς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΟΥ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝ'

Γιαμπί γιαλέλλι
γιαμπί γιασέλλι
γιαμπί χαμπίμπι

Τραγουδοῦσε μὲ τὴ βραχνή κι' ἄτονη φωνή του καὶ ξελαρυγγιζότανε ὁ Κολογιάνν'ς τῆς μανίτσας τῆς Δημητροῦς, τάκαταλόγιστα αὐτὰ λόγια, χτυπώντας τὰ χέρια του καὶ τρικλιζώντας δῶθε κείθε, σάν νὰ χορεύει.

Τὰ παιδιὰ τὸν τριγυρίσανε, ὅπως πάντα, καὶ μὲ γέλοια καὶ χαρὲς τοῦδιναν τὴ δύναμη νὰ δυναμώνει τὸ τραγοῦδι του, χτυπώντας κι' αὐτὰ μαζί του ρυθμικά τὰ χέρια καὶ σιγολέγοντας τὰ ἴδια λόγια τοῦ Κολογιάνν'.

Γιαμπί γιαλέλλι
γιαμπί γιασέλλι

Καὶ τραγουδώντας τρικλιζε μέσα στὴ μέση τοῦ δρόμου καὶ κουνοῦσε τὰ πόδια του, ὅπως ὁ χορευτὴς, καὶ πισωδρομοῦσε ρυθμικά, μὲ τὰ μάτια ὑγρά ἀπὸ τὸ μεθῆσι, πατώντας τὸ ζωνάρι του — τὸ μακρόσυρτο, δεκάπηχο κόκκινο ζωνάρι— ποῦ ἀπολυμένο σερνότανε στὰ χιόνια πάνω σὰ σαρανταποδαροῦσα. Καὶ κινότανε ρυθμικά, καὶ χτυποῦσε τὰ χέρια του ἄτονα τὸνα πάνω στ'ἄλλο, καὶ ἔσκυβε κομψεύοντας τὴ μέση του, καὶ τὸ ποτοῦρι του πίσω πηγαινοερχότανε, ὅπως οἱ νησιώτικες βράκες ρυθμικά κι' αὐτό :

Γιαμπί γιαλέλλι
γιαμπί γιασέλλι

Καὶ προχωροῦσε λίγο καὶ πάλι στεκότανε. "Ἐνας ἀδιάκοπος χορὸς ἀπὸ τὸ πουρνὸ Χριστούγεννα.

Τὰ παιδιὰ μέσα στὰ χιόνια, ποῦ γυάλιζαν ἀπὸ τὴν παγωνιά γύρω του καλοντυμένα μὲ τὰ γιορτερά τους, χοροπηδοῦσαν μαζί του, χτυποῦσαν τὰ χέρια, βούιζαν ρυθμικά τὰ λόγια του. Καὶ ὁ Καλογιάνν'ς, ὡσάν Διονυσιακὸς Θρακικὸς μεθοκόπος, ποῦ ἀνάζησε μέσ' ἀπ' τὰ κατὰβαθα τῶν χρόνων τῶν ὀργιαστικῶν τελετῶν τῆς Θράκης — παραλλαγμένος μονάχα στὴ στολή— χοροπηδοῦσε, ἀλάλαζε ρυθμικά, τσαλαπατοῦσε τὰ χιόνια, μπερδευότανε στὸ ζωνάρι

τῶν Κατοριῶν καὶ τὸ διὰ τὴν χόρταν, ὅσα χρῆμα
καὶ τὴν ἐπιπέση. Καθεφορὰ καὶ θάχη καὶ
νοῦρο καὶ διὰ τὸν ὁμοῦτον. Μετὰ τὸν ὁμοῦτον
τὴν γυνὴν τὴν ἐβδουρὰ ἄχρη ὑψηλὴ, ἄχρη πύργος,
ἄχρη ἄλλο βαθεῖο οὐκ ἀπὸ τοῦ πύργου. Καὶ
ἀφροῦλα καὶ ἰδρου ὀπίσθια καὶ γαρφύρι-
ζας ἄλλο παρὰ τὸν ἴδιον Κατοριῶν, ποῦ ἴσταν
ὄδου τὴν ἀδύγαλα καὶ ὄδου τὴν προσάγαλα πρὸς
ἐνὰ βαθὸς ποτῆρι καὶ ὑπογραμὰ ποῦ ἴσταν
τὰ ὄδου ἀπὸ τὴν ὀπίσθια. Καθεῖτα καὶ ὄλα
οὐ ἴσταν τὰ παποῦλα γυμνασίου τὴν δὲ καρι-
νὰ καὶ τὸ καὶ ὄδου.

Κατοριῶν ἴδιον
- Ἄν ἄβατ, ἴσταν τὴν διὰ τὴν γαλλικὴν ἄχρη τὴν
φαίρη τὸν ὄδου καὶ τὴν γαλλικὴν τὴν ὄδου
τὸν ἴσταν τὸν πύργου.

- Κατοριῶν ἴδιον.
- Παρὰ τὴν ἴδιον καὶ τὴν ἄλλα προσηλα ἀπὸ
τοῦ ὄδου καὶ τὸν ὄδου, καὶ τὴν ὄδου καὶ
ὄδου καὶ ἴσταν τὸν πύργου, γὰρ ἴσταν πῦρ
τὸν πύργου τὸν ὄδου καὶ τὸν ὄδου ποτῆρι τὴν
καὶ τὸν ὄδου, ποῦ ὄδου καὶ χούρτῶν καὶ,
καὶ τὸν ὄδου ἴσταν τὸν πύργου, γὰρ ἴσταν τὸν
πύργου. Καθεῖτα ἴσταν τὸν ὄδου καὶ τὸν ὄδου. Χι-
πύργου τὸν πύργου ἴσταν τὴν πύργου καὶ
καὶ πύργου τὸν πύργου ἀπὸ τὸν ὄδου τὸν ὄδου.
ὄδου τὸν ὄδου καὶ τὸν ὄδου ἴσταν τὸν πύργου
ὑπογραμὰ, ἴσταν τὸν χίρτῶν πύργου τὸν ὄδου
πύργου τὸν πύργου καὶ τὸν ὄδου, ἴσταν τὸν ὄδου
τὸν ὄδου, φιλῶν καὶ τὸν πύργου.

Μπρρρρ ἔφκιανε ἀπὸ τὸ στόμα, τὸ κεφάλι του κουνιώτανε ἠλεκτρικά δεξιὰ-ζερβὰ ἀπὸ τὴν ἀναταραχὴ τοῦ στομαχιοῦ καὶ μονομιᾶς δάκρυζαν τὰ πρισμένα του μάτια καὶ ἡ μύτη του κοκκίνιζε.

Καὶ τραβοῦσε πίσω κατὰ τὰ καφενεῖα, ὅπου τὸν περίμενε τὸ κασέλι του μὲ τίς μαῦρες βοῦρτσες κρεμασμένες.

Ἡ μάννα του ἡ Δημητροῦ, ἡ μανίτσα, πού ξεγέννησε δέκα χιλιάδες φτωχοπαῖδια στὴ ζωὴ της καὶ δέκα χιλιάδες μπουκάλια μένο κλωνί βασιλικὸ στὸ στόμα τῆς μπουκάλας, κουβάλησε τὸν Παπαθόδωρο, γιὰ νὰ διαβάσει κατόπι ἀπὸ τὰ γεννητούρια τὴν εὐχὴ τοῦ παιδιοῦ, τὸν ἀγαποῦσε τὸν γυιὸ της καὶ τὸν φύλαγε καὶ τὸν πάστρευε. Σὰν πήγαινε μεθυσμένος ἀνεβαίνοντας τὸν ἀνήφορο ἀπὸ τὰ καφενεῖα, τραγουδώντας πάντα —παίγνιο τῶν παιδιῶν— μὲ τὸ ζωνάρι λυτὸ καὶ κρεμασμένο —δεκάπηχο εἶπαμε— μέσα στὸ δρόμο, ἔτρεχε, ἂν εἶταν εὐκαιρὴ —καὶ τὸν προμάζεψε ἀπὸ τὸ δρόμο καὶ τὸν κοίμιζε, ὅπως ἡ νιομάννα τὸ πρῶτο της παιδί.

Κοιμόταν καὶ παραμιλοῦσε :

Γιαμπὶ γιαλέλλιμ
γιαμπὶ γιασέλλιμ.

Τὰ λόγι' αὐτὰ τᾶχε ἀκούσει, λέγανε σὲ κάποιο ζεμπέκικο χορὸ στοὺς Τούρκικους ντονανμάδες, ὅταν χόρευαν τὰ ζεϊμπέκια τοῦ Ἰκονίου, πού δέκα χρόνια στρατιῶτες ρεντίφηδες γερνοῦσαν στὸ στρατὸ κι' εὔρισκαν ξεκούρασμα ψυχῆς στοὺς μεθυστικούς τους χορούς, πού στὴ γραμμὴ —τριάντα-σαράντα— χόρευαν μὲ τὸ κοντοβράκι, τὰ ζουνάρια ὡς τὸ στηθὸς σαραντάπηχα καὶ τὰ μαχαίρια στηλωμένα στὶς ζῶνες τοῦ ζωνARIOῦ τους καὶ τὸ σαρίκι στὸ ξυρισμένο κεφάλι τους.

Ἐξαιρε νὰ χορεύει καὶ τὸν ζεϊμπέκικο καὶ ἔμαθε νὰ προφέρνει σὰν δαιμονισμένος, σὰν σάτυρος τοῦ παλιοῦ καιροῦ δλομέθυστος :

Γιαμπὶ γιαλέλλιμ
γιαμπὶ διασέλλιμ...

* *

Ἐξαιρε νὰ χορεύει καὶ τὸν ζεϊμπέκικο καὶ ἔμαθε νὰ προφέρνει σὰν δαιμονισμένος, σὰν σάτυρος τοῦ παλιοῦ καιροῦ δλομέθυστος :

—Νὰ μεταλάβς, γιέ μ' νὰ μεταλάβς καὶ σὺ σὰ Χριστιανός!
τὸν ἔλεγε.

—Ναί, ἄ μεταλάβω.

Καὶ καλομετάλαβε.

Παραμονὴ Χριστούγεννα ἔκανε πολλὰ θελήματα. Πῆγε ψητὰ στοὺς φούρνους, πῆγε πῆττες, κουβάλησε ζεμπίλια γιομᾶτα ἀπὸ καλὰ στὰ σπῖτια, ἔβαψε παπούτσια, μὰ ἔγινε καὶ στουπί. Τράβηξε ὅσο κρασί μποροῦσε. Ὅλη τὴ νύχτα στοὺς δρόμους τοὺς παγωμένους, περπάτησε στὰ χιόνια, ἔπεσε, γονάτισε, κυλίχτηκε, ξέρασε, κοιμήθηκε λίγο καὶ μὲ τὰ χτυπήματα τῆς καμπάνας κατὰ τὰ μαῦρα ἀκόμα ξημερώματα, μὲ τ' ἄστρα λαμπυρισμένα σὰν τὴν ἄμμο τῆς θάλασσας, τουρτουρίζοντας μπῆκε κι' αὐτὸς στῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα.

— Ποῦ πᾶς Καλογιάνν' ; τὸν ἀρρώτησαν στὸν ἀλόγουρο.

— Πάγω νὰ μεταλάβω ! ἀπάντησε μουλωχτά.

Τρικλίζοντας μπῆκε στὸ νάρθηκα τῶν Ἁγ. Σαρανταμάρτυρων, προχώρησε ἀκόμα λίγο μέσ' ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἔβαλε τὸ χέρι του στὸ παγγάρι, πῆρε ἓνα κερὶ καὶ πάλι τρικλίζοντας ἔφτασε στὸ προσκυνητάρι, κι' ἀπόθεσε τὸ κερὶ του στὸ μανάλι τὸ μπρούτζινο. Ὁ Παπαθόδωρος τὸν μύρωσε τὸ μέτωπο. Ἔστρωσε στὸ ἀριστερὸ μέρος τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ προχώρησε κᾶτι ψιθυρίζοντας ἀνάμεσα στὰ βρεμμένα του μουστάκια, μυρίζοντας δόλακαιρος κρασί, σπῖρτο. Τὸ κεφάλι του γύριζε σὰ σβούρα τὸ στομάχι του τῶνοιωθε ἄνω κάτω, ἄπλωνε τὰ χέρια του μὴν πέσει. Προχώρησε λίγα ἀκόμη βήματα καὶ νά, στάθηκε μπροστὰ στὸ ἱερό, μπροστὰ στὸν ἀρχάγγελον Μιχαήλ, πού μὲ τὸ πύρινον σπαθί στὸ χέρι—τὴ ρομφαία, λαμπροφορέμενος κι' ἀξυπόλυτος, πατώντας στὰ σύγνεφα, φοβερὸς καὶ γλυκὸς μαζί, γιὰ δίκαιους κι' ἀδίκους, τὸν ἔβλεπε.

Βλέποντάς τον ὁ Καλογιάνν'ς κοντοστάθηκε. Κᾶτι μουρμούρισε, κᾶτι ψιθύριζε. Κεῖ σὲ λίγο ἀνακατεμμένος μέσα στὸ παιδολόγι, πού μεταλάβαινε, ἔσκυψε κι' αὐτὸς τὸ κεφάλι του νὰ διαβαστεῖ τὴν εὐκὴ τοῦ συχώριου. Βλέποντάς τον ὁ Παπαθανάσης, ὁ οἰκονόμος εἶπε

— Ἐ, Καλογιάνν', τί θέλεις ; Καὶ σὺ θὰ μεταλάβεις ;

— Ἄ...με...τα...λάβ... μουρμούρισε, ἀνίκανος νὰ μιλήσει.

— Γρήγορα νὰ γκρεμιστεῖς ἀπὸ δῶ, τὸν ἐπετίμησε ὁ γέροντας οἰκονόμος μὲ τὴ μακρυὰ του ἄσπρη γενειάδα, σὰν τοῦ Ἁγι-Σπυρίδωνα, καὶ τὰ ξέπλεγα μαλλιά του κρεμασμένα στοὺς ὤμους καὶ τὰ μεγάλα καὶ τρομερὰ του φρύδια.

Ὁ Καλογιάνν'ς πισωδρόμησε. Ἀκούμπησε μὲ τὰ χέρια ἀπλωμένα στὸ πρῶτον στασίδι πίσω ἀπὸ τὸν ἀριστερὸ ψάλτη καὶ γονάτισε. Δίχως νὰ χαλάσει ἢ καρδιά του, εἶταν ἔτοιμος νάρχησει :

Γιαμπὶ γιαλλέλιμ

γιαμπὶ γιασέλλιμ.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΑΛΕΙΤΟΥΡΓΗΤΑ

Λαμψουριστό στη μέση της πατωσιάς, με κρεμασμένα τὰ δυὸ χεροῦλια, σὰν αὐτιά κατσίκας, τὸ μεγάλο μπρῦντζινο μαγκάλι γιομάτο φωτιά και θερμοσπουδιά, ἀπὸ σκόνη κάρβουνου ἀναμμένου, ἀνάδινε τὴ ζεστασιά, ποὺ τόσο εὐχάριστη εἶταν μέσα στὸ μεγάλο καλοστρωμένο μέρος τοῦ σπιτιοῦ—μέ σπουδαῖα παμπάλαια σπιτίσια χαλιά—ποὺ ὄλοι περνοῦσαν τὰ βράδυα στὰ νυχτέρια. Μέσα στὴν κάμαρα τοῦ φαγητοῦ τὸ τζάκι ἔκαιγε ἀδιάκοπα. Ἐκεί και ροκάνιζε τὰ κουρβούλια τοῦ ἀμπελιοῦ, ποὺ φέτος τὸ ξύλωσαν γιὰ νὰ κάνουν νέα φυτεῖα με ἀμερικάνικα κλημάτα. Ἐκεῖ κατάντικρου στὴ φλόγα τοῦ τζακιοῦ, ποὺ ἔβαφε τοὺς τοίχους και τὰ στρωσίδια με ἄλικο χρῶμα, ξαπλωμένος σὲ παχὺ στῶμα κατιαστό, διάβαζε τὰ βιβλία του ὁ παπᾶς τῆς ἐνορίας, ὁ παπα-Κωστάκης. Διάβαζε και ἄκουγε τὴν περίεργη φωνὴ—τὸ σφύριγμα νὰ πῶ—τοῦ κούρβουλου, ποὺ χλωρὸ και βρεμένο, καιγότανε στὸ τζάκι σιγὰ σιγὰ. Ἰστοροῦσε κι' αὐτὸ μὴν ἱστορία, ποὺ κανεῖς δὲν τὴν ἔνοιωθε και σφύριζε τὸν πόνου του.

Ὁ παπα-Κωστάκης διάβαζε τὰ «Κωλύματα τοῦ γάμου». Ζητοῦσε με τὸ ἐρευνητικὸ του μάτι νὰ βρῆ μέσα στὴ σοφία τοῦ βιβλίου τὴ λύση ποὺ ἤθελε. Αὐτοὶ οἱ βαθμοὶ τῆς συγγένειας τὸν κούραζαν και δὲ μποροῦσε εὐκόλα νὰ βρῆ τί εἶνε αὐτὸ ποὺ βγαίνει ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἀνθρώπους πάγαπιούνται, γιὰ νὰ ἐμποδίζει τὴν παντρεία τους.

—Αὐτὸ ἔνε, αὐτό, εἶπε κάποτε κι' ἀνακάθισε στὸ παχὺ στῶμα, εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴ λύση ποὺ βρῆκε. Καί με τὸ νοῦ του ἔκανε τὴ σκέψη, πὼς μπορῆ νὰ στεφανώσῃ τὸ ζευγάρι, ποὺ τὸσον καιρὸ πάλευε νὰ στήσῃ τὴν καλύβα του κι' ὄλο ἐμπόδια και δυσκολίες τοῦ ἔβγαιναν στὴ μέση. Ἐδῶ θὰ στηριχτῶ, εἶπε μέσα του, νὰ τοὺς στεφανώσω, βερσαλάμ!

Καί τὸ πράγμα ἔγινε. Μιὰ βραδυὰ στεφάνωσε τὰ ξαδέφφια δίχως ἄδεια τοῦ δεσπότη και πάει. Τιμπολόγησε καλὰ τὸ μπαξίσι του και μάλωσε μερικὲς τρύπες τοῦ πολυέξοδου σπιτιοῦ του. Ὁ παπα-Κωστάκης ἔφαγε σκόρδο και σκορδιάς δὲ μύρισε. Με τὸν καιρὸ ἴσως πάλι θὰ ξαναχρειαστῆ ν' ἀνακατεῖ τις σελίδες τοῦ βι-

βλίου, πού τόν ώδήγησε στη λύση για νά ξαναμελετήσει πώς έσφαλε βαρειά και πώς τό παραπτωμά του «άγει εις άργίαν από τών ιερατικών καθηκόντων».

* *

Ήταν παραμονή Χριστούγεννα, και ό παπās ίλαρός με την πλούσια γενειάδα του χτενισμένη πάνω στο στήθος, με τόν τζουμπέ του τόν πλούσιο και τό καλιμαθκι του καλοβαλμένο στο κεφάλι, βγήκε πριν τόν έσπερινό νά ψωνίσει τό γουρούνι. Εΐταν παπās και δε συνήθιζε νά πηγαίνει στο σκότωμα τών γουρουνιών έξω από την πολιτεία. Άγόραζε τό γουρούνι του στον κύρ Στόϊκο τό χασάπη, πού παραμονή κρεμοϋσε παγωμένα κρύσταλλα τά κρέατά του δεκαριές-δεκαριές από τ' άμέτρητα τσιγγέλια του μαγαζιού του. Κατεβαίνοντας κουκουλωμένος με τό σάλι του τόν κατήφορο από τό σπίτι του, πατώντας με προσοχή τά γυαλοπάγια, έφτασε στο χασάπικο και γρήγορα έπεσε τό μάτι του στο καλλίτερο γουρούνι, πού του κρεμόταν σταλαχτίτες τό αίμα από τό αναποδογυρισμένο κορμί του. Ζύγισε τό μισό, είκοσι όκάδες, και τδστειλε στο σπίτι του πληρώνοντας στον κύρ Στόϊκο άσημι άληθινό την άξία του. "Ετσι γύρισε στο σπίτι του νά χωθή πάλι πλάγι στο τζάκι του, στην ώμορφη φωτιά και τη φλόγα, πού παράδοξα την ώρα κείνη έβγαζε πάλι τό σφύριγμά της μέσ' από τά σπλάχνα του βρεμένου κορμού του άμπελοκούρβουλου.—Τί παράξενο σφύριγμα! ειπε μόνος του. Σά μήνυμα κακό! "Εβγαλε τό άντερί του και τό τζουμπέ του τόν κρέμασε στον τοίχο, έβγαλε τό καλιμαθκι του και τάπίθωσε στο τραπέζι με τά ιερά του βιβλία και ξεκρέμασε από τό λαιμό του, βγάζοντάς την από τόν κόρφο του την κεσιά του, πού έκρυβε τό χαρτζιλίκι του, σουλταμαμούτια, κάρτα του μετζηδιέ, μετζηδιέδες, όχταράκια, γροσάκια και λογής λογίων άλλον παρά, άνοιξε τό συρτάρι του και την έχωσε μέσα. Κουδούνισε και τούτη πλαγιάζοντας άνάμεσα σε χαρτιά και έγγραφα.

—Μαρίκου, ειπε στη δούλα του, τη γυναίκα, πού από παιδι την ειχε δούλα, φέρ' τό σοφρά.

Ή Μαρίκου με τά μάγουλα κόκκινα σαν καρπούζια και τά χέρια φουσκωτά και πρισμένα και γιοματα από τό χιονιά πριζήματα, έτρεξε κι' έφερε τό σοφρά, στρογγυλόν σαν άσπίδα πανάρχαια. Τόν έστρωσε κάτω και μπροστά του άπλωσε μιá μεγάλη πετσέτα φαντή σκουρα για νά προφυλάξει τά ρούχα του ό παπās

πού τώρα στρώθηκε σταυροποδιά μπροστά στο σοφρά με τὰ μαχαίρια κοφτερά στὰ χέρια.

— Φέρε μου τὸ κριάς.

Ἡ Μαρίκου κουβάλησε ξεκρεμώντας ἀπὸ τὸ τσεγγέλι τὸ μισὸ γουρούνι.

Μὲ μαστοριά χασάπι ἄρχισε νὰ λιανίζει ὁ παπᾶς τὸ κρέας. Ἐκοψε μπριζόλες, ἔκοψε στήθος, ἔβγαλε τὸ λαρδί τέσσερα δάχτυλα πάχος, ξεχώρισε τὸ μπουτι κι' ἐτοίμασε κρέας λογιῆς λογίων. Στὰ ὑστερνὰ ἔχωσε τὸ λαρδί σὰ σαποῦνι κομμάτια μέσα σ' ἓνα τσουκάλι καὶ τάλάτισε. Ὅλο τὸ καλοκαίρι ἀπὸ κεῖ κόβονταν φέτες λαρδί θὰ τηγάνιζε ἀβγά μάτια.

Ἔτσι ἔκαμε τὸ χρέος του, τὴν ὥρα πού ἡ παπαδιά κ' ἡ Μαρίκου ἔκοψαν τὴ γαλοπούλα καὶ τὴ μεγάλη κόττα, πού τοὺς γεννοῦσε ἀβγά. Αὐριο θάχαν μουσαφιρέους στὸ τραπέζι. Ἔτσι ἤσυχος ἤπια τὸ μεταμεσημεριανὸ καφέ του γιὰ νὰ πάει στὴν ἐκκλησιά γιὰ τὸν ἔσπερινό.

Δὲν εἶχε ἀκόμα καλοπιεῖ τὸν καφέ του ἔτοιμος νάναποδογουρίσει τὸ φλυτζάνι του στὸ πιάτο, γιὰ νὰ τοῦ πεῖ ἡ παπαδιά τὴν τύχη του καὶ νὰ χτύπησε ἡ ξάπορτα. Σὲ λίγο μπήκε στὴν αὐλόπορτα ὁ κλητῆρας τοῦ δεσπότη.

— Τί ἔν, παιδί, ρώτησε ὁ παπα-Κωστάκης.

— Ὁ δεσπότης σὲ θέλ' στὴ μητρόπολ'.

— Καλὰ ἂ νάρτω.

Καὶ γλήγορος τοιμάστηκε. Φόρεσε τὸ ἀντερί του καὶ τὸν τζουμπέ του, ἔβαλε τὸ καλιμαῦκι στὸ κεφάλι του, τυλίχτηκε τὸ σάλι του καὶ βάνοντας τὰ γαλότσια του, βγήκε μαζί μὲ τὸν κλητῆρα τοῦ δεσπότη στὸ δρόμο.

Τὴν ὥρα κείνη ὁ οὐρανὸς ἔρριχνε τὸ χιόνι σὰ ρύζι παχὺ καὶ κρυσταλλωμένο. Ὁ δεσπότης ἀπὸ τὸ παράθυρο, φέρνοντας γύρους μέσα στὴ σάλα μὲ τὴ μεγάλη σόμπα, πού ἔκαιγε, σεργιάνιζε τὸ χιόνι πρὸς τὸ μεγάλο κάμπο τῆς πολιτείας.

Ὁ παπα-Κωστάκης χιονισμένος πρόσωπο καὶ γένεια, ἐμπήκε στὴν εἴσοδο τῆς Μητρόπολης μὲ τὴν καρδιά του ταραγμένη. Τὸ κάλεσμα αὐτὸ δὲν τοῦ ἄρεσε κι' ἀνέβαινε τὰ σκαλιὰ ταραγμένος.

— Εὐλόγησον, Δέσποτα, εἶπε ἀντικρύζοντας τὸ μεγαλόπρεπο παράστημα τοῦ τετράπαχου δεσπότη κι' ἔκαμε νὰ φιλήσει τὸ χέρι του.

— Εἶσαι ἀργὸς ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας, τοῦ εἶπε ἀπότομα ὁ δεσπότης, ἀπὸ τὴν ὥρα αὐτή. Ἀπὸ σήμερα δὲ θὰ ἱεουργήσεις καὶ δὲ θὰ μπεῖς στὴν ἐκκλησιά.

Ὁ παπα-Κωστάκης κατάλαβε καλὰ καὶ δίχως νὰ πεῖ λόγῳ ἔσυρε

τό πόδι του πίσω. «Δι' εύχων σας» εἶπε καὶ βγήκε ἀπὸ τὴ μεγάλη σάλα τοῦ δεσποτικοῦ. Ζάλη τὸν ἔπιασε καὶ ἔτσι ζαλισμένος κατέβηκε τὰ σκαλιά δίχως νὰ ξαίρει ποῦ πατᾶ κι' ἔφυγε γρήγορος στὸ σπίτι του.

* * *

Ἡ παπαδιά τὴν ὥρα κείνη μέσα στὸ φλυτζάνι τοῦ παπᾶ ἔβλεπε τὰ κακὰ μαντάτα. — Λύπ' ἔχουμ' εἶπε, νά, μαῦρος ὁ οὐρανὸς καὶ κομμένος ὁ δρόμος. Ὁ γεννᾶτος αὐτὸς πὲ τὸ σπαθί τ' κόβ' τὸ κεφάλ', νᾶτος πὲ πάν' του.

Καὶ ξηγοῦσε τὸ φλυτζάνι ἀκόμα, δταν νά, κι' ὁ παπᾶς ἐμπήκε στὸ σπίτι του καὶ πικραμένος ἀντίκρουσε τὴν παπαδιά καὶ τὰ παιδιά του.

— Ἄργος! τῆς εἶπε μὲ πικρία.

— Ἄργος;

— Ἄργος κι' ἀπὸ τὴν ὥρα τούτη.

Ἡ παπαδιά λύθηκε σὲ κλάμα, καὶ τὰ παιδιά μαζὶ, θαρρεῖς καὶ λείψανο εἶχαν μπροστά τους.

— Σωπάστε τέλος πάντων, δὲ θά πεθάνουμ' γιά! βροντοφώνησε ὁ παπᾶς,

Ὅλοι σώπασαν καὶ τὸν κύτταξαν στὰ μάτια.

— Ἄν εἶμαι ἄργος, μέσ' στὸ σπίτι μου δὲν εἶμαι ἄργος, εἶπε.

Τὴν ὥρα αὐτὴ χτυποῦσαν οἱ καμπάνες χαρούμενα γιά τὸν ἔσπερινὸ τοῦ Χριστοῦ. Ὁ παπᾶ-Κωστάκς πρόσταξε καὶ τοῦ τοίμασαν τὸ τραπέζι του τὸ στρογγυλὸ, στὴ μέση τῆς πατωσιᾶς. Ἐκεῖ πάνω ἄφησε τὰ βιβλία του τὰ ἱερά, ἄναψε τὸ θυμιατὸ τοῦ σπιτιοῦ, κατέβασε ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι του τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας μὲ τὸ βρέφος τῆς στρουμπουλὸ σάν μπάλα, καὶ φορῶντας τὸ πετραχεῖλι του ἄρχεψε νὰ διαβάζει τὰ τροπάρια.

Στὴν ἐκκλησιὰ μόνος ὁ Παπαγιάννης τώρα ἔκανε τὸν ἔσπερινό. Ἔμαθε τὴν ἀργία τοῦ παπᾶ-Κωστάκ' καὶ κίνησε τὸ σοφὸ του κεφάλι ψιθυρίζοντας: «Σάν τάθελες τάπαθες». Ἡ κόνα Ἐλέγκω, ἡ Βδοκιώ, ἡ Δεσποίν' ἡ Ξαθώ, ἡ διάστρα, ὁ παπούς ὁ Φίλιππας, ὁ Σταθὸς ὁ γεμενετζῆς, σιγομιλοῦσαν τώρα ὅλοι στὴν ἐκκλησιὰ μαθαίνοντας τὸ πάθημα τοῦ παπᾶ τους, ποῦ ἀπόψε ἔλειπε ἀπὸ τὸν μεγάλο ἔσπερινό.

— Ἐμ' ποιὸς τὸν εἶπε νὰ στεφανῶν' ξαδέρφια;

— Ἡ τιμωρία τὸν χρειάζνταν.

— Καλὰ νὰ πάθ'.

Κεῖνο τὸ βράδυ δὲν ἔκλεισε μάτι ὁ παπα-Κωστάκ'ς. Ὁ βορ-

ριας δξω φυσοοσε και σφύριζε στα παράθυρά του. Σφύριζε και τον τραγουδοοσε τὸ λυπητερό τραγοοδι τῆς ἀπελπισιας.

Κι' ὅταν μὲ τὰ πρῶτα λαλήματα τοῦ κόκορα χτύπησαν οἱ καμπάνες κι' ἀκούστηκαν τὰ πατήματα τῆς γειτονιας του και οἱ ὀμιλίες τῶν ἀνθρώπων, ποὺ πήγαιναν νὰκούσουν τὸ «Χριστὸς γεννᾶται», πατώντας χιόνια και γυαλοπάγους, κι' ἐκεῖνος ντύθηκε, σήκωσε και τοὺς δικούς του κι' ἀνάβοντας τὰ καντήλια και τὰ θυμιατά του, διάβασε τὴ λιτὴ και τὰ τροπάρια τοῦ Ὁρθρου, θύμισσε παντοῦ, ἔψαλε μὲ κατάνυξη και ζήτησε συγχώρεση ἀπὸ τὸ βρέφος, λέγοντας μὲ ὑψωμένα τὰ χέρια: «Ἄγιον Βρέφος, ἐλέησον και σῶσον τὸν δοῦλον σου Κωστάκη, ἱερέα, και τὸν οἶκον αὐτοῦ και τὰ τέκνα αὐτοῦ και τὴν πρεσβυτέραν αὐτοῦ και συγχώρησον τὰ ἀμαρτήματά μου. Ἐπάκουσον ἢ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς και τῶν ἐν θαλάσση μακρὰν και ἴλεως γενοῦ μετ'». Δάκρυα μετανοιας ἔτρεξαν ἀπὸ τὰ ὄγρα του μάτια και κύλισαν στα μάγουλα και τὰ γένια του. Δὲν τὰ σκούπισε, ἀλλὰ τάφησε νὰ ξεραθοῦν στα μάγουλά του. Και κάνοντας ἀπόλυση τῆς ἀκολουθιας ἔψαλε βροντόφωνα μὲ τὰ παιδιὰ του μαζί: «Ἡ γέννησίς σου Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν».

Ὁ μολυβένιος οὐρανὸς στὸ μεταξὺ ἔριχνε τὸ πυκνὸ χιόνι του. Ὅλα ἄσπρα, ὄλα σκεπασμένα. Ὁ βορριας φυσομανώντας σκορποοσε τρελλά τὸ χιόνι παντοῦ. Για νὰ ξημερώσει ἤθελε ἀκόμα πολί. Ἔτσι πρὶν ξαναπέσει στὸ στρῶμα του ὁ φταιχτης παπᾶς, ποὺ δίκαια θέριζε, ὅπως ἔσπειρε, παίρνοντας τὸ βιβλίο του «Τὰ κωλύματα τοῦ γάμου» ἔγραψε στὴν ὕστερινὴ σελίδα μὲ γράμματα χοντρά κι' ἀνάγια: «Ἐν ἔτει 1881 ἔμεινα, παραμονὴ Χριστοῦγεννα, ἀργὸς ἀπὸ τὸ δεσπότη γιὰ ἔξη μῆνες». Ἀπὸ τότες ἀποφάσισε νὰ μελετᾶ καλλίτερα τὰ ἄρθρα του και τὰ ἐδάφια του γιὰ νὰ μὴ ξαναπέσει στὸ «παράπτωμα», ποὺ τιμωριέται μὲ τὴν ἀργία «ἀπὸ πάσης ἱεροπραξιας».

Ἄνημερα Χριστοῦγεννα τὸ σπίτι τοῦ παπα-Κωστάκ' εἴταν λυπημένο. Τὰ παράθυρά του ἔμειναν κλειστά και κανεὶς δὲν πάτησε νὰ τὸν εὐχηθεὶ γιὰ τὰ Χριστοῦγεννα. Στὴ ζωὴ του ποτὲ δὲ ντροπιάστηκε τόσο. Σ' ὄλα τὰ ἐπαγγέλματα τὰ «ζαναέτια» ποὺ ἔκαμε στὴν Ἀνατολὴ ἀπὸ τὴν Προοσα ὡς τὴν Καισάρεια στὴ ζωὴ του, κάπου κεῖ στὸ Ἰκόνιο, πρὶν γίνει παπᾶς, κάτι ἔκαμε στραβό, μὰ ποτὲ δὲν τιμωρήθηκε ὅπως τώρα στὴν παπαδοσύνη του, ποὺ ἔξη μῆνες εἶχε παυθεὶ ἀπὸ κάθε ἱεροπραξια. Ἀπὸ δῶ και πέρα στεφάνωνε «νομίμως» πλιά! Τὰ Χριστοῦγεννα τοῦ 1881 τὰ θυμότανε μὲ ντροπὴ σ' ὄλη του τὴ ζωὴ, ὡσπου παρέδωκε τὸ πνεῦμα και «ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον».

ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑΤΙΚΟ ΜΑΚΡΙΝΟ ΤΑΞΕΙΔΙ.

Ἡ θεία ἢ δοχμὴ, ποὶ εἶται ἡ φαινομένη ἀδύρα
 τῆς πολιτείας μας καὶ ἡ φαιρὴ ἐξέλιξις οἱ
 ἀρραβὸς - τὸ δάκρυ - καὶ τὰ ἴδιον - ἀπὸ πρὶν
 τῆς ἀρχιεπισκοπῆς - ὁμοίως εἶδη τὰ χεῖρα
 φάσμα, καὶ τὰ πρῶτα τῆς εἰσερχομένης ἐπιπέδου
 ἀπὸ τῆς οἰκουμένης τῶν ἡμετέρων, ὅταν εἴναι
 ἡπαίρνας ἡ φάσμα τὰ λογιστὰ του καὶ τὰ
 προικτὰ τῆς κοίτης τῆς ποὶ ἡ φαιρὴ ἐξέλιξις
 ἀλλὰ ἡ καὶ ἡ ἀνακωχὴ καὶ ἡ γαίης ἡμετέρας
 καὶ σαρκωτὰ καὶ φανερὰ καὶ ἡ καὶ τὰ
 καὶ δὴ τὸ χεῖρ καὶ ὁμοίως τῆς δοχμῆς τὰ παρὰ
 τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ἡμετέρων
 τῶν χαρῶν τῆς θείας, καὶ τῶν ἡμετέρων
 ἀπὸ τῆς πολλῆς δοχμῆς, παρὰ τὰς ἐξέλιξις
 ἡπαρχολα, τὸ ἴδιον τῆς ὁδοκαδοχμῆς οἱ
 γινόμενα, φανερὰ καὶ τῶν ἡμετέρων τῶν προικτῶν
 μας καὶ πρὶν τὸ ἡμετέρον πολεῖ, τῆς
 θείας, πρὶν τῆς γαίης τῆς ἡμετέρας καὶ θείας,
 ποὶ φιδόξια δὲ χεῖρ καὶ ἀποδοχμῆς
 παιδὶ τῆς.

Καὶ ἐμαλοδοχμῆς καὶ τῆς γαίης - ἡ ὁδοτὸς οἱ γαίης
 γινόμενα, οἱ γαίης προικτῶν καὶ τῶν ἡμετέρων καὶ
 καὶ τῶν ἡμετέρων τῶν ἡμετέρων τῶν ἡμετέρων
 τῶν ἡμετέρων.

Ἀπὸ οὗτοι οἱ οὐκ ἐκφυγῶνται, γὰρ ἔχουσιν ἅς
 παλιν ἐνομοποιεῖται, καὶ γὰρ τὴν ἰσχυροῦς κα-
 ρίτου πρὸς τὴν πρόσωπον καὶ ὄψιν ἐν
 δόξα, καὶ γὰρ τὴν κατὰ τὴν, καὶ δαστοῦς
 ἐν οὐρανῷ, καὶ τὸν ἄλλον ἐν δόξῃ, γὰρ
 ἰσχυροῦς τὸ ἕνα καὶ τὸ ἕτερον ὁ ἄλλος
 ἀρριπτόν τὸν ἰσχυροῦς καὶ τὸ πρῶτον τὸ
 κεντρίδα.

Ἄνεκα ἢ ὅτι τὸ φθίγγον τὸν ἄλλον, ἢ
 ἐπιπέφυκτον τὸν πρῶτον. Ὁ νομοποιεῖ τὰ
 πάντα τὸν ἴσον ἕνα, οἱ οὐκ, γὰρ
 τὸ οὐκ ἐκφυγῶνται. Ἡ δὲ τὸν ἄλλον
 τὸν, τὸ πρῶτον ἴσον τὸν ἐκφυγῶνται
 καὶ ὅλα τὸν τὰ φθίγγον οὐκ. Καὶ ἢ
 ἴσον ἰσχυροῦς, δὲ ἴσον τὸν ἰσχυροῦς
 τὸν φθίγγον καὶ δὲ ἴσον πορφυροῦς οἱ ἴσον
 τὸν, ἀνά τὸν οἱ ἴσον ἀρριπτόν.

Μὰ πρῶτον ἴσον καὶ τὸν, πρὸ οἱ πρῶτον
 τὸν ἄλλα τὸν ἴσον τὸν ἴσον καὶ ἴσον
 τὸν ἴσον τὸν ἴσον, ἴσον τὸν ἴσον
 τὸν τὸν ἴσον. Ἡ δὲ τὸν τὸν ἴσον δὲ
 τὸν τὸν ἴσον, οἱ τὸν ἴσον οἱ
 ἀρριπτόν, οἱ τὸν τὸν

διάζεται στη διάστρα και τὸ φελεμένι κλωστή—κλωστή νὰ τὸ μασουριάζει, οὔτε νὰ πλέκει κάλτσες. “Ὅλα τώρα τὰ βρῖσκει ἔτοιμα. Τί τὴν χρειάζεται τὴ κόνα Δοχτινιώ ;

Καὶ ἡ κόνα ἡ Δοχτινιώ, ἡ διάστρα, καταφρονημένη τώρα, ἔσωσε καὶ κατάλαβε, πὼς ὄλα στὴ ζωὴ περνοῦν, ὄλα ξεπέφτουν καὶ χάνουν τὴν ἀξία τους, καὶ πὼς κι’ αὐτὴ πιά πάει. ξέπεσε ἡ τέχνη της, ξεχάστηκε κι’ ἔσβυσε.

Πολλὰ Χριστούγεννα πέρασε ἡ κόνα Δοχτινιώ σ’ ὄλης της τὴ ζωὴ ἄσκημα καὶ δυστυχισμένα, μὰ σὰν τὰ φετεινὰ Χριστούγεννα δὲ θυμᾶται. Γριά τώρα, δίχως δόντια καὶ μισόκουφη, πολεμᾶ καὶ παλεύει μὲ τὴ ζωὴ. Ἡ ἀνέχεια τὴν κούρασε.

—Τί τὴν θέλω γὼ τὴ ζωὴ ; πάντω λέει καὶ ξαναλέει, σὲ κείνους ποῦ τῆς μιλοῦν. Μόνη, ὀλομόναχη, ἀνάμεσα στοὺς πρόσφυγες μὲ τὸν καιρό, ποῦ κυλᾶ γοργός, μετρᾶ τὰ λεφτὰ καὶ τίς ὥρες, κι’ εὔχεται γρήγορο θάνατο.

—Γὼ τώρα πιά καλὸν παράδεισο.

Μέσα στὸ φτωχικὸ της δωμάτιο, ποῦ τὸ στολίζει ἡ πάστρα καὶ ἡ νοικοκυρωσύνη, ἔχει στὴ σειρά τὰ σεντούκια της. Σεντούκια παλιά, ποῦ μοσκομυρίζουν, γιομάτα μὲ τὸ βιό της. Ἀπὸ τὰ ἀσπρόρουχὰ της, ὡς τὰ κιλίμια κι’ ὡς τὰ γιάνια, ποῦ τὸ χειμῶνα ἔντυνε τὸ σπιτί της. Τὸ μονάκριβό της κορίτσι, τὴν ἀφήκε χρόνους, καὶ τώρα δίχως δόντια, μὲ τὰ μάτια φλογισμένα ἀπὸ τὸ κλᾶμα, σέρνει τὸ κουφάρι της, μοιρολογᾶ μοναχὴ της κάθε βράδυ στὴ σκοτεινιά καὶ κλαίει τὴ μοναξιά της. Γυρεύει τὸ θάνατο.

Κι’ ὅταν σουρουπώσει καὶ κλειστεῖ μέσα ὀλομόναχη, ταξιδεύει —παρηγοριὰ ἔχοντας τὴ καντήλα της—στὴ Θράκη, ταξιδεύει κι’ ὀραματίζεται τὴν πολιτεία μας καὶ κατεβατὸ—κατεβατὸ φέρνει μπροστά της ὄλη τὴ ζωὴ της, τὴ δούλεψή της, τὰ ὕφαντὰ ποῦ σώριασε καὶ στοίβαξε μὲ τοὺς κόπους της—τοὺς ἀμέτρητους κόπους—σὲ πολλῶν σπιτιῶν ντουλάπια καὶ σεντούκια.

Καὶ τέτοιες μέρες χρονικὲς σὰν τὰ Χριστούγεννα, τί νὰ πρωτοθυμηθεῖ ! Τὴ περασμένη χρονιά ἔλεγε :

—Ἐγὼ πιά τὰ φετινὰ Χριστούγεννα ἔνε τὰ ὕστερνά μ’.

Φτωχή, μόνη—κοῦκος μοναχός—ἔκλαψε, πῆγε στὴν ἐκκλησιά—ποῦ οἱ Ἄγισαρανταμάρτυρες!—μιὰ φτωχὴ ἐκκλησοῦλα μὲ σανίδια στημένη, ἄκουσε τὸ τροπᾶρι τοῦ Χριστοῦ, ἔφτασε τὴν Πρωτοχρονιά καὶ τῶν Φώτων καὶ ἔλπιζε νὰ πεθάνει καὶ νὰ μὴ ζήσει τέτοια μέρα χρονικιά, γιὰ νὰ δοκιμάσει τὴν πίκρα τῆς ἀπολησμονημένης, τῆς ἔρημης, τῆς νηστικιάς.

Πέρισυ τέτοια μέρα χρονικιά, ἀνοίγοντας τὸ φορτσέρι της, ξε-

χώρισε ἀπὸ μέσα ἓνα ἀπὸ τὰ καλὰ γιάνια της καὶ τὸ πούλησε, γιὰ νὰ φτωχοπεράσει, ἓνα κομμάτι ψωμί, ἓνα φτωχὸ κατοστάρικο, κι' αὐτὸ ποῦ πρῶτα νὰ τὸ κολλήσει;

Ἐφέτος ὅμως τὸ εὐχήθηκε κι' ἔγινε. Λίγες μέρες μπροστὰ ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα ἀρρώστησε. Μονάχη ὀλομόναχη, ἔπεσε τοῦ θανάτου. Ἀποχάθηκε σὲ ἄλλους κόσμους. Πρὶν ἀποχαθεῖ, πάλι κατεβατὸ—κατεβατὸ πέρασε ὅλη της ἡ ζωὴ ἀπὸ τὴ κουρασμένη σκέψη της, θυμήθηκε τίς εὐτυχίες της, ἔφερε στὸ νοῦ της τίς χαρές της, τίς λύπες της. Κι' ὅταν ἡ γειτονιά τὴν ἔχασε μέρες καὶ μπαίνοντας τὴ θύρα της τὴ γύρεψε: - Κόνα Δοχτινιῶ λεγῶ! ἡ κόνα Δοχτινιῶ ἡ διάστρα, μὲ τὰ μάτια στηλωμένα στὸ ταβάνι, πρόσμενε τὸν ἄγγελό της μὲ τὴ ρομφαία καὶ τὰ χρυσὰ ροῦχα νὰ τὴς πάρει τὴν ψυχὴ της τὴν ἀμαρτωλὴ, τὴν πάθια.

Καὶ ἴδφε:ε ἡ ὥρα, νάρτει ὁ ἄγγελος παραμονὴ Χριστούγεννα. Ὅταν ὁ κόσμος ἔτοιμαζόταν, ψώνιζε, γλεντοῦσε καὶ λατέρνες στολισμένες τραγουδοῦσαν τὰ τραγούδια τὰ γιορτάσιμα καὶ τὰ παιδιὰ χαρὰ γιομάτα τραγουδοῦσαν τὰ κάλανδα:

Χριστούγεννα, Χριστούγεννα
πόψε Χριστὸς γεννιέται
πόψε γεννήθηκε Χριστὸς
καὶ Βασιλιάς τοῦ κόσμου.

Εἶχε διαβαστεῖ ὁ ἑσπερινὸς κι' ὁ ἥλιος—κόκκινος—μόρικοις νὰ πῶ—δίσκος, ποῦ ἀναβε τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ἔβαφε φλόγα, κατέβαινε σιγὰ—σιγὰ, νὰ πάει ν' ἀναπαυτεῖ, νὰ ξεκουραστεῖ ἀπὸ τὸ ταξίδι τῆς ἡμέρας, ὅταν ἡ κόνα Δοχτινιῶ ἑβδομηντάρια, βασανισμένη, ὀρφανή, πεινασμένη, μέσα στὸ φτωχικὸ προσφυγικὸ δωματιάκι της παρῆδεκε τὸ πνεύμα, ὅπως θάλεγε, στὸν ἀρχάγγελο, τὸν ξυπόλυτο καὶ λαμπροφορεμένο, τὸ Μιχαήλ.

—Ἐλά, Ἀρχάγγελε, θὰ τοῦ εἶπε. Ἐδῶκα τὸ λόγο μου πῶς δὲ θὰ ζήσω ἄλλα Χριστούγεννα καὶ εἶμαι ἔτοιμη γιὰ τὸ μακρινὸ ταξίδι. Τίποτε δὲ μὲ κρατᾶ στὸ κόσμο τοῦτο, μήτε τὰ φτωχὰ μου σεντούκια, τίποτε. Κι' ὁ Ἀρχάγγελος, γελαστός καὶ λαμπρός καὶ χρυσοστόλιστος τὴν ἀποκοίμισε γιὰ πάντα.

Τὴν ἄλλη μέρα—ἀνήμερα—τὴν κόνα Δοχτινιῶ, τὴν ἀπόθεσαν στὸ ριχὸ μνήμα της—δυὸ μέτρα γῆς—γιὰ νὰ πάει ἀπὸ κεῖ ποῦ ἦρθε.

«Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει».

Πίσω της ὅμως ἄφησε τὴ γλυκεῖα θύμηση μιᾶς γυναίκας μὲ ψυχὴ καλλιτεχνικά, δημιουργὸ τῆς λαϊκῆς τέχνης, τὴ θύμηση μιᾶς ὑφάντρας, ποῦ δὲ θὰ ξεχαστεῖ γιὰ τὰ ἱστορήματά της.

ἀλατζάς=πανὶ γαλάζιο, ὕφασμα σπιτικό, πὸν τὸ ὕφαιναν στὰ σπιτικά
ἀργαλειά (τοὺς λάκους).

ἀμά=ἀλλά, ὁμως.

ἀμπάς=ὕφασμα σπιτικό, μὲ μαλλιά χοντρά γιὰ τοὺς δουλευτάδες.

ἄραμ γέν'=ἄρα γίνει καὶ μὴ γίνει.

ἄφτριγια (ἦ)=ἡ καπνοδόχη.

βέρ σελάμ (τουρκ. φρ.)=δόσε χαιρετισμό, τέλος πάντων.

βλαντι=τὸ μεταξωτὸ τοῦ γάμου.

γιούρτ=ἐρειπωμένο, ἐρείπιο.

γίσμπα=ὑπόγειο, καλύβα.

ἔμ=καί, βέβαια.

ζαχερές=προμήθεια.

κάλφας λ. τ.=ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς ομάδας ἐργατῶν, ὕστερα ὁ ἀρχιτέκτονας.

κάτ'= (ἔνα κάτ') μιὰ ἀπιφάνεια.—Πόσα κάτια νῆμα ἔβαλες λέγῶ ;

καρκαντζέλλ'=καλικάντζαροι.

κονσοῦλτο=τὸ ἱατρικὸ συμβούλιο.

κονγμουτζής (ὁ) καὶ κονγιουμουτζής=ὁ χρυσοχόος.

κούλκα=γαλοπούλα καὶ κούλ'κα=ἡ ἀνόητη.

κουσκουσουρέγω=μιλῶ σὲ βάρος κάποιου.

κισλάς=στρατώνας.

κόχ' (ἦ)=γωνιὰ καὶ κοχτή.

λιῶ=λέγω, λέω, λιῶ κλητ.—'Ἐλα λιῶ!=ἔλα σύ.

ντζαντές (ὁ)=ὁ μεγάλος δρόμος.

μεράς=λειβαδότοπος, βοσκότοπος.

ματζίρ(ι)σσα=πρόσφυξ.

μπασιάς=τσίτι, πανὶ χρωματιστό.

μπερχανάς=ἀπέραντο μέρος, χτήμα, σπίτι.

μπογιαμάς (ὁ)=εἶδος κρασιοῦ μαύρου καὶ σπιτοῦ.

μπούζουρος (ὁ)=ἡ παπαρούνα κ' ὁ κατακόκκινος ἄνθρωπος.

μπεζαχιάς=τὸ ταμεῖο, ὁ μπουφές, ὅπου ὁ κάπελας κερνά καὶ εἰσπράττει.

μιπλε=μάλιστα λ. τ.

μούκια (ἦ)=σκέπασμα τοῦ κεφαλιοῦ μὲ ἀστραχάνι ἢ γούνωμα ἄγριου ζώου.

μονσάντριγια=τὸ τοιχισμένο μεγάλο ντουλάπι τοῦ σπιτοῦ, ὅπου συμμά-
ζευαν τὴν ἡμέρα τὰ στρώματα τοῦ ὕπνου.

μουζνές=ἀναγγελία, εἴδηση.—Μουζντέ ἔπαιρναν ὅταν ἐρχότανε ὁ ξε-
νητεμένος ἢ βάρφτιζαν τὸ παιδί στὴν ἐκκλησιὰ κ' ἔτρεχαν τὰ παιδιὰ νὰ ποῦν
τὸνομα στὴ μητέρα.

Μοαβί'ς=ἄξιωμα πὸν εἶχαν οἱ ραγιάδες τῆς Τουρκίας, νὰ παίρνουν
μέρος στὰ συμβούλια τὰ νομαρχιακὰ εἶδος ἐπιθεωρητή.

μουσουμπέτκο=μισητὸ (βρισιά)

μοιραλάγς=μέραρχος (μῖρ—ἀλαί).

παπά=τὸ ροῦχο.—Τὸ παιδί, πὸν μαθαίνει νὰ μιλά, λέει τὰ ρουχαλάκια του: παπά.

πασπατεύγω=μὲ τὰ χέρια ψάχνω στὰ τυφλὰ τῆ νύχτα.

ποιοῦρι=εἶδος πανταλονιοῦ τῆς λαϊκῆς ἐνδυμασίας τῶν Θρακικῶν (Βλ. Ἔργειον Β'. τ.)

πούντα καὶ πόντα=βαρὺ κρυολόγημα, ἢ πνευμονία.

ποννιάζω=κρυολογῶ βαρειά.

προμαζεύγω=περιμαζεύγω, περιορίζω.

προσπέφτω (προσπίπτω)=πέφτω παρακαλώντας.

σαγιάκ (τὸ)=ὑφασμα ντόπιο χεμωνιάτικο, πὸν τὸ ὑφαιναν μὲ μαλλὶ πρόβειο. (Βλ. Ἔργειο Β'. τ.)

σαλταμάρα (ἦ)=τὸ πάνω μέρος τοῦ κουστουμιοῦ τῆς λαϊκῆς ἐνδυμασίας. (Βλ. Ἔργειον Β'. τ.)

σαλτανατλῆς=αὐτὸς πὸν ἀγαπᾷ τὰ μεγαλεῖα=ὁ μεγάλοπρεπος.

σαρκι (τὸ)=τούρκικο τραγοῦδι, πὸν τὸ τραγοῦδοῦσαν μετὰ τὸν ἀμανέ καὶ πὸν πῆγαινε στὸν ἦχο καὶ στὸ μέλος τοῦ ἀμανέ.

σέλα (ἦ)=τοῦ ποτιουριοῦ τὸ πίσω μέρος, πὸν κρέμεται ἀνάμεσα καὶ πίσω ἀπὸ τὰ δυὸ πόδια.

στορίζω=ζωγραφίζω κάτι (ἱστορῶ).

σύβρασ³ (ἦ)=κρομμύδι φιλοκομμένο καὶ τσιγαρισμένο στὸ τηγάνι μὲ λάδι, ἢ σαμόλαδο, γιατί στὴ Θράκη ξοδεύονταν τὸ *σισαμέλαιο*.

σανάγ³=τὸ καντήλι.

τζιγέρ (τὸ)=πνεύμονας (λ. τ.) λαϊκὰ καὶ *φονκί*.

τοάφκο=ἀστεῖο (λ. τ.)

τσαρές=τρόπος εὐκολίας, διέξοδος.—Θὰ βρεθεῖ ὁ τσαρές.

τσαροῖ=ἡ ἀνοικτὴ ἀγορά. Ἡ κλειστὴ ἐλέγετο *ἀραστάς* καὶ ἦτο θολωτὴ.

φαγούρα=μούρμουρα, γκρίνια.

φηκάσ³ (τὸ)=τὸ θηκάρι τοῦ μαχαιριοῦ.

φορτάξρι=σεντοῦκι μὲ θῆκες μέσα.

χαϊρσίζκο=πὸν δὲν ἔχει (χαῖρ)=εὐκή.

χούγια=οἱ φυσικὲς ἰδιοτροπίες, τὰ ἰδιώματα τοῦ ἀνθρώπου.

χουμαγι=εἶδος πανιοῦ.

χουσμετεύγω=κάνω χουσμέτια, δουλειά, ὑπηρεσία.

χουσμέτια=οἱ δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ.

χάσκο=καθάριο.

χάν³=ξενοδοχεῖο.